



Onderzoeksrapport

Evaluatie Ivb- pilot in Rotterdam-Zuid

Jossian Zoutendijk & Ineke van den Berg

Evaluatie Ivb-pilot in Rotterdam-Zuid

Auteurs Jossian Zoutendijk, Ineke van den Berg

Lectoraat Toegankelijkheid van het Recht

Soort object Onderzoeksrapport

Datum 20 september 2021

Over de auteurs

Ineke van den Berg is lector Toegankelijkheid van het Recht aan hogeschool Inholland en Jossian Zoutendijk is criminoloog en onderzoeker in de onderzoeksgroep Recht en Veiligheid van dezelfde hogeschool.

Onze dank gaat uit naar de studenten Sociaal Juridische Dienstverlening die zijn afgestudeerd binnen de Ivb-pilot: Ilona Lopes, Daybe Vernon, Marwa Kabtani en Shiwani Bihari.

Inhoudsopgave

Afkortingen	4
Samenvatting	5
1. Inleiding	7
Wat is een lvb?	7
Wat betekent het in het strafrecht?	7
2. Methoden van onderzoek	9
2.1 Participerende observatie	9
2.2 Interviews	9
2.3 Documentanalyse	11
2.4 Cijfers in- en uitstroom	12
3. Opzet van de pilot	13
3.1 Het ontwerp	13
3.2 Samenwerking	15
3.3 Werkwijze spoor straf	18
3.4 Werkwijze spoor preventie	21
4. Het spoor preventie in de praktijk	23
4.1 Verloop	23
4.2 Ervaringen van jongeren met een lvb	26
5. Het spoor straf in de praktijk	28
5.1 Verloop	28
5.2 Ervaring mensen met een lvb	32
6. Wat leren we van deze pilot?	34
6.1 Wat zijn de opbrengsten in de praktijk?	34
6.2 Zijn de uitgangspunten gevolgd?	35
6.3 Werkten de bestandsdelen?	37
6.4 Conclusie	39
6.5 Aanbevelingen voor het toepassen op grotere schaal	40
6.6 Aanbevelingen voor de voortzetting in Rotterdam-Zuid	41
Literatuur	43
Documenten	44
Bijlage: werkinstructies	45
Werkinstructie Preventie - jongeren t/m 23 jaar	45
Werkinstructie meerderjarige verdachten	47
Werkinstructie minderjarige verdachten (jongeren 12 t/m 17 jaar)	50
Voorbeeld toegespitste werkinstructie: politie	53
Voorbeeld toegespitste werkinstructie: DOCK	55

Afkortingen

ATP	Advies- en Triage Punt, onderdeel van het ZVHRR
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
HPC Rotterdam	Het Praktijkcollege Rotterdam, zie '1.2 Deelnemende organisaties'
Ivb	Licht verstandelijke beperking
NPRZ	Nationaal Programma Rotterdam-Zuid, zie '1.2 Deelnemende organisaties'
OM	Openbaar Ministerie
SCIL	Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking, zie kader op p.16
TOMMI	Transactie Openbaar Ministerie minderjarige. Een zitting waarbij de Officier van Justitie straffen kan voorstellen (geen gevangenisstraf).
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, onderdeel van het ministerie van Justitie en Veiligheid
ZSM	Een methodiek in de strafketen om tot een snelle zorgvuldige en betekenisvolle afdoening op maat te komen voor verdachten. Zorgvuldig, snel en op maat.
ZVHRR	Zorg- en Veiligheidshuis Rotterdam Rijnmond, zie '1.2 Deelnemende organisaties'

Samenvatting

De lvb-pilot in Rotterdam-Zuid heeft tot doel om te voorkomen dat mensen met een licht verstandelijke beperking (lvb) in aanraking komen met justitie en om recidive te verminderen. Dit doel hoopte men te bereiken door vroegsignalering en betere bejegening van mensen met een lvb. In de pilot is langs twee sporen gewerkt.

In het spoor straf is bij verdachten die instromen op ZSM (een methodiek in de straffketen om tot een snelle zorgvuldige en betekenisvolle afdoening op maat te komen voor verdachten: Zorgvuldig, Snel en op Maat) zo vroeg mogelijk onderzocht of ze een lvb hebben: nog voor het politieverhoor. Vervolgens werd daarmee rekening gehouden tijdens het verhoor, kreeg de verdachte een advocaat die bekwaam is op het gebied van mensen met een lvb, kwam hij op een speciale OM-hoorzitting en zou hij een taakstraf in de wijk krijgen. Voor de vroegsignalering werd gebruik gemaakt van de SCIL, een screeningsinstrument. Ook in het spoor preventie is de SCIL ingezet, bij jongeren met een hulpvraag. Organisaties konden jongeren aanmelden, waarna jongerenwerkers in gesprek gingen met de jongere en de SCIL afnamen. Als bleek dat ze vermoedelijk een lvb hebben, werd de hulp daarop aangepast.

Onderzoekers van het lectoraat 'Toegankelijkheid van het Recht' van hogeschool Inholland is gevraagd de pilot te monitoren en evalueren. Dit deden zij door te participeren en observeren, cijfers over de instroom bij te houden en betrokkenen te interviewen.

Beide sporen gingen in het najaar van 2019 van start in de Tarwewijk in Rotterdam-Zuid. Begin 2020 is het gebied uitgebreid met 3 aanpalende wijken, waarmee de instroom vergroot werd. Ook werd de scope in het spoor straf uitgebreid naar minderjarige verdachten en zijn jeugdketenpartners betrokken. Door de coronatijd werd een van de speerpunten van de lvb-pilot lange tijd onhaalbaar: het afnemen van de SCIL voorafgaand aan het politieverhoor. Ook in het spoor preventie werd het afnemen van de SCIL bemoeilijkt. Een andere concessie die gedaan moest worden is dat OM-hoorzittingen niet in de wijk konden plaatsvinden.

Toch is creatief gezocht naar wat wel mogelijk was en zo konden 9 van de 10 van tevoren geformuleerde uitgangspunten gevolgd worden (waarvan 2 gedeeltelijk). Ook zijn de meeste bestandsdelen van de ontwikkelde werkwijzen uiteindelijk in de praktijk toegepast en getest; zo zijn er toch nog 38 verdachte op speciale OM-hoorzittingen verschenen, is bij 8 verdachten de SCIL afgenomen in het spoor straf en zijn in er in het spoor straf 18 jongeren aangemeld, en is bij 9 de SCIL afgenomen. In de onderstaande tabel staat aangegeven welke bestandsdelen leidden tot een verbeterde omgang met mensen met een lvb.

Aantoonbaar succesvol	Niet aangetoond/nog onduidelijk	Deels succesvol, deels niet
Deskundigheidsbevordering	SCIL in spoor preventie	Advocatenpoule
Oordeel ATP, uitwisselen informatie ketenpartners	Afnemen SCIL voorafgaand aan politieverhoor	
Speciale OM-hoorzitting	OM-hoorzitting in de wijk	
	Taakstraffen in de wijk	

Tabel 1: werkzaamheid van de bestandsdelen

Al met al hebben de werkwijzen in de lvb-pilot in Rotterdam-Zuid veel inzicht opgeleverd in wat wel en niet werkt, en waar verdere ontwikkelingen mogelijk zijn. Ook heeft het ondanks de coronatijd veel opgeleverd voor de praktijk in Rotterdam-Zuid. Mensen met een lvb worden beter bejegend, er is meer kennis en kunde over mensen met een lvb en aandacht voor de mogelijkheid dat mensen een lvb kunnen hebben. Hierin hebben de betrokken organisaties en hun professionals een behoorlijke ontwikkeling doorgemaakt. Veel deelnemende organisaties hebben een eigen aanpak ontwikkeld voor

mensen met een lvb. Er is een bottom-up samenwerking ontstaan en de lijntjes zijn korter zijn geworden tussen deelnemende organisaties en dus ook tussen het sociaal en justitiële domein. Deze ontstane bottom-up samenwerking wordt voortgezet in Rotterdam-Zuid.

Algehele conclusie: er zijn belangrijke stappen gezet in het sociaal en justitieel domein in de omgang met mensen met een lvb om aanraking met het strafrecht en recidive te voorkomen. Samenwerken en vernieuwen kost tijd, maar levert ook wat op.

De pilot laat ook zien hoe het proces van samenwerking is verlopen en welke hindernissen moeten worden genomen: samenwerken en vernieuwen is geen sinecure. Het kost tijd en doorzettingsvermogen om iedereen mee te krijgen. De lvb-pilot is het afgelopen anderhalf jaar een continu proces geweest van keuzes maken, ervaren en bijsturen. De onderzoekers identificeerden ook een aantal knelpunten in beide sporen die het werken met de ontwikkelde werkwijzen belemmerden. Deze staan in onderstaande tabel opgesomd.

Spoor preventie	Spoor straf	Beide sporen
Schroom om de SCIL af te nemen	Samenwerking politie	Noodzaak of urgentie wordt niet gevoeld
Personeelwisselingen	Verdachten willen geen advocaat of hebben eigen advocaat	Corona
Organisatie meekrijgen	Helpt aanmeldingen in avond en weekend	
	Complexiteit	

Tabel 2: knelpunten in de lvb-pilot

In het rapport geven de onderzoekers een aantal aanbevelingen voor organisaties die een dergelijke samenwerking willen opzetten. Belangrijk is vooral om dat wat je doet te verankeren in de organisatie, zowel in beleid als door mensen in de uitvoering te betrekken bij het ontwerp. Daarnaast is het zaak om de werkwijze goed te introduceren bij professionals in de uitvoering en om gezamenlijkheid en korte lijntjes te creëren met professionals van organisaties waarmee samengewerkt wordt. Het organiseren van gezamenlijke deskundigheidsbevordering biedt de mogelijkheid om zowel inhoudelijk op het thema omgaan met mensen met een lvb als in het contact met andere organisaties te groeien als professional.

1. Inleiding

De afgelopen anderhalf jaar hebben verschillende organisaties uit zowel het sociaal als het justitiële domein samen werkwijzen ontwikkeld en in de praktijk gebracht met als doel om te voorkomen dat mensen met een lvb in aanraking komen met justitie en om recidive te verminderen. Door middel van vroegsignalering en een betere omgang met mensen met een lvb hoopt men dit doel te bereiken.

Onlangs verscheen een overzichtsrappport van het WODC getiteld 'lvb in de strafrechtketen' (Drost et al., 2021), waarvoor onderzocht werd in welke mate en op welke manier er bij verschillende ketenpartners aandacht is voor mensen met een lvb binnen de strafrechtketen. Hierin wordt onder meer gesteld: "tijdige signalering en bewustwording op het thema lvb is randvoorwaardelijk om professionals, de communicatie en in te zetten interventies hierop te laten aanpassen. Een lvb wordt vaak pas laat in het proces of helemaal niet gesignaleerd, waardoor communicatie en sancties niet goed aansluiten op het niveau van iemand met een lvb" (Drost et al., 2021, p.50). Ook wordt geconcludeerd dat veel initiatieven die gericht zijn op het thema lvb, niet gericht zijn op meerdere organisaties of gestart zijn met organisaties buiten het justitiële domein. De lvb-pilot in Rotterdam vormt op beide conclusies de uitzondering.

Bijzonder aan de lvb-pilot in Rotterdam-Zuid is dat de vroegsignalering ook écht vroeg plaatsvindt, nog voordat de verdachte het eerste politieverhoor in gaat. Ook is het bijzonder dat zoveel verschillende organisaties uit verschillende domeinen samenwerken.

Wat is een lvb?

Van een licht verstandelijk beperking wordt uitgegaan als iemand een IQ tussen de 50 en 70 heeft of tussen de 70 en 85. Bij de laatste categorie moet er ook sprake zijn van aanpassingsproblematiek waardoor diegene beperkt sociaal redzaam is. In Nederland hebben naar schatting van het Sociaal Cultureel Planbureau 1,1 miljoen mensen een licht verstandelijke beperking (Woittiez et al., 2019).

Wat betekent het in het strafrecht?

Mensen met een lvb zijn oververtegenwoordigd in het strafrecht. We kennen weliswaar niet precies de cijfers, maar onderzoeken wijzen erop dat 35 tot 45% van populatie in detentie een lvb heeft (Bak et al., 2018; Drost et al., 2016; Kranendonk, 2017; Teeuwen & Malsch, 2017). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de strafrechtketen nog niet optimaal is ingericht voor mensen met een lvb. Verdachten met een lvb worden vaak overschat. Ze vertellen namelijk vaak niet dat zij beperkt zijn en weten dit goed te verhullen. Dit kan tot gevolg hebben dat communicatie en sancties niet aansluiten bij het niveau van iemand met een lvb (Drost et al., 2021). Het kan ook leiden tot onvolledige en niet-waarheidsgetrouwe verklaringen (Kaal & Bouhaj-Vrij, 2017; Kranendonk, 2017). Hierdoor ontstaan knelpunten op het gebied van rechtsbescherming en het recht op een eerlijk proces (Teeuwen & Malsch, 2017). Om recidive te voorkomen en participatie in de maatschappij te vergroten zijn geschikte interventies nodig. Gewone interventies zijn niet erg geschikt voor mensen met een lvb en vaak zijn meerdere interventies nodig (Leenarts et al., 2017).

De lvb-pilot in Rotterdam-Zuid is een proces van samenwerken en ontwikkelen binnen en tussen de organisaties. De auteurs zijn gevraagd dit proces te monitoren en evalueren. Dat doen we enerzijds voor de organisaties die deelnamen aan de lvb-pilot en de werkwijzen nu zelf voortzetten en verder ontwikkelen, anderzijds voor het justitiële en sociaal domein, zodat ook op andere plekken vorderingen gemaakt kunnen worden met betrekking tot mensen met een lvb. We merken hierbij op dat het voor nu te ver reikt om te onderzoeken of de pilot ook daadwerkelijk de recidive en de aanraking met justitie vermindert. Daarvoor is andersoortig onderzoek nodig en een langere pilot met meer instroom. Voor het monitoren en evalueren stellen we in dit rapport de volgende vraag:

Wat kunnen we leren van deze pilot en wat zijn aandachtspunten voor een bredere toepassing?

In het laatste hoofdstuk zetten we de antwoorden op deze vraag op een rij. Maar eerst beschrijven we hoe we de monitoring en de evaluatie hebben uitgevoerd, hoe de ontwikkelde werkwijzen eruit zien en hoe het werken daarmee in de praktijk verliep.

2. Methoden van onderzoek

In dit hoofdstuk lichten we toe hoe we twee jaar lang de voorbereiding en uitvoering van de lvb-pilot volgden en welke onderzoeksmethoden we gebruikten om de pilot te monitoren en te evalueren.

2.1 Participerende observatie

De meeste bevindingen in dit rapport komen voort uit participerende observatie. Hieronder beschrijven wij in welke situaties wij observeerden. Het participeren bestond er vooral uit dat wij vragen stelden en adviseerden op basis van onderzoeksbevindingen. Dit leidde geregeld tot gesprekken in de projectgroep en het bijsturen van de werkwijze (zie de beschrijving van het verloop in de praktijk).

2.1.1 Projectgroep lvb-pilot

De projectgroep bestond uit vertegenwoordigers van hierna in 3.2.3 benoemde organisaties. Maandelijks kwam de projectgroep bijeen voor overleg. Dit betrof beide sporen in het project: preventie en straf. Als onderzoekers waren wij aanwezig bij deze overleggen. Dit hebben wij met een enkele uitzondering steeds in tweetallen gedaan, waarbij wij na afloop onze bevindingen en verslag onderling bespraken. Het project ging in oktober 2019 van start. De ontwerpessies die aan de lvb-pilot vooraf gingen hebben wij bijgewoond vanaf 1 mei 2019.

2.1.2 Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering voor professionals in de wijk was een belangrijk onderdeel van de lvb-pilot. Bij aanvang werden drie trainingen georganiseerd, waaraan ook wij hebben deelgenomen. Van de trainingen die na het verlengen van het project in 2020 werden georganiseerd hebben wij er in maart 2021 een bijgewoond. Wij deden dit telkens met één onderzoeker. Soms namen er ook één of twee studenten deel die afstudeerden op het onderwerp mensen met een lvb.

2.1.3 HPC Zuidwijk

Jongerenwerkers van DOCK en JOZ gaven in juni 2021 een workshop veiligheid aan leerlingen van Het Praktijkcollege Zuidwijk. Deze leerlingen hebben allemaal een lvb. Een onderzoeker was hierbij aanwezig om te onderzoeken hoe jongeren met een lvb het contact met wijkagenten, boa's en jongerenwerkers ervaren.

2.2 Interviews

Naast het participeren in de lvb-pilot hebben wij betrokkenen geïnterviewd. Dit deden we door middel van diepte-interviews, focusgroepen en persoonlijke gesprekken. De analyse hiervan voerden wij uit met behulp van het kwalitatieve analyseprogramma MAXQDA.

2.2.1 Diepte-interviews

We hebben twee rondes met diepte-interviews gehouden. De eerste in het najaar van 2019 en de tweede in het najaar van 2020. In totaal spraken we 36 professionals van 12 verschillende deelnemende organisaties. Om meerdere perspectieven binnen een organisatie te horen hebben wij per keer soms twee of drie medewerkers geïnterviewd; vaak een leidinggevende en een medewerker die meer met de uitvoering bezig was. Soms spraken wij één medewerker per organisatie, omdat er niet meer medewerkers bij de pilot betrokken waren, omdat het afspreken erg moeizaam verliep of omdat we al voldoende informatie uit een eerste interview haalden.

Door te kiezen voor diepte-interviews gaven we zo veel mogelijk ruimte aan het gezichtspunt van deelnemende organisaties. Hierbij stelden wij van tevoren een topiclist op met gespreksonderwerpen, maar stond het verloop van het gesprek niet vast.

Eerste ronde diepte-interviews

Het doel van de eerste ronde diepte-interviews was om de eerste ervaringen op te tekenen met het project (en in het bijzonder met de deskundigheidsbevordering), verwachtingen ten aanzien van het project in kaart te brengen, mogelijke knelpunten te identificeren en om de ervaring van individuele professionals en hun organisaties met mensen met een Ivb te achterhalen.

De interviews vonden plaats in oktober en november van 2019, toen het werken met de ontwikkelde werkwijzen net van start was gegaan en de deskundigheidsbevordering achter de rug was. Van de interviews zijn thematische verslagen gemaakt. Om intersubjectiviteit te creëren zijn alle verslagen voorgelegd aan de respondenten, zodat eventuele onjuistheden of verschillen in interpretatie eruit gehaald konden worden. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de respondenten.

Organisatie	Aantal	Operationeel (O) of leidinggevend of strategisch (S)
Advocatuur	2	O&S, O&S (sociaal advocaten)
HPC Rotterdam	1	O&S
Jongerenloket	1	S
Openbaar Ministerie	2	O&S, O&S (assistent-officieren)
Politie	2	O, S
Sociaal wijkteam	1	O
Stichting DOCK	3	O, O, S
Stichting JOZ	2	O, S
Stichting Thuis Op Straat ¹	1	O
Werk & Inkomen ²	2	O, O
Zorg- en Veiligheidshuis Rotterdam-Rijnmond	1	S
Totaal	18	

Tabel 3: respondenten eerste ronde diepte-interviews

Tweede ronde diepte-interviews

Eind 2020 hebben wij met behulp van drie 4^e-jaars studenten van de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening op vergelijkbare wijze een tweede ronde diepte-interviews gehouden. Enerzijds met de bedoeling om een jaar na aanvang van de pilot opnieuw ervaringen van professionals op te halen, anderzijds om een verdiepende slag te maken op de ervaringen met de gebruikte werkinstructies. De studenten onderzochten hoe de werkinstructies in de praktijk verspreid en gebruikt werden, of de instructies een nuttig instrument waren om mee te werken volgens de werkwijzen en of er verbetermogelijkheden waren. Zowel in het spoor preventie als in het spoor straf is dit onderzocht. De afstudeerders zijn van tevoren getraind in het afnemen van interviews en hebben hun vragenlijsten met een onderzoeker besproken. De afstudeerders hebben de interviews woord voor woord getranscribeerd.

Organisatie	Aantal	Operationeel (O) of leidinggevend of strategisch (S)
HPC Rotterdam	3	O, O, S
Jongerenloket	3	O, O, S

¹ Stichting Thuis Op Straat is in begin betrokken bij de pilot en heeft ook meegedaan aan trainingen voor deskundigheidsbevordering, maar heeft uiteindelijk geen rol gekregen in de pilot omdat hun activiteiten verder afstaan van de werkwijzen.

² Voor de afdeling Werk & Inkomen van de gemeente geldt hetzelfde; in het spoor preventie is besloten om jongeren tot doelgroep te maken, terwijl Werk & Inkomen een oudere doelgroep heeft.

Openbaar Ministerie	2	O&S, O&S (assistent-officieren)
Politie	2	S, S
Reclassering	1	S
Sociaal wijkteam	2	O, O
Stichting DOCK	3	O, O, S
Stichting JOZ	2	O, S
Totaal	18	

Tabel 4: respondenten tweede ronde diepte-interviews

2.2.2 Evaluerende focusgroepen

Aan het einde van het project hebben wij met professionals de beide sporen geëvalueerd. Dit deden wij middels focusgroepen; in mei 2021 voor het spoor straf en in juni 2021 voor het spoor preventie. Beide focusgroepen vonden digitaal plaats via Teams. Centrale onderwerpen waren de ervaring van jongeren of verdachten met lvb, de ontwikkelde werkwijzen, de samenwerking en rolverdeling, de opbrengsten en de doelen die men voor ogen had.

Bijna alle organisaties met een aangepaste werkwijze voor dit project waren vertegenwoordigd. Uitzondering hierop is het wijkteam in de focusgroep preventie. De RvdK, JBRR, Halt en de WSG waren niet aanwezig bij de focusgroep voor het spoor straf. Dit hing samen met hun afwezigheid in het maandelijkse overleg van de projectgroep, waarop de focusgroep aansluitend plaatsvond. Aangezien hun rol beperkt was tot een deel van het spoor straf (minderjarige verdachten) en zij daarin voornamelijk organisatie-eigen, reeds bestaande werkzaamheden uitvoeren, was hun aanwezigheid geen vereiste.

Focusgroep preventie	Focusgroep straf
Jongerenloket	Advocatuur
HPC Zuidwijk	Openbaar Ministerie
DOCK	Zorg- en Veiligheidshuis Rotterdam-Rijnmond
JOZ	DOCK
<i>Niet aanwezig: wijkteam</i>	JOZ
	Reclassering

Tabel 5: Vertegenwoordigde organisaties in de focusgroepen

2.2.3 Aanvullende gesprekken

Naast de diepte-interviews en focusgroepen voerden we zo nu en dan ook 'losse' gesprekken met professionals van deelnemende organisaties om een en ander te verhelderen. Vaak na afloop van een bijeenkomst, of per telefoon. Zo was er bijvoorbeeld geregeld contact via de telefoon en per mail met het Zorg- en Veiligheidshuis Rotterdam Rijnmond (ZVHRR) over de gang van zaken op ZSM, hebben we een videogesprek gevoerd met assistent-officieren van het OM over hoe de speciale OM-hoorzittingen verliepen en belden we twee advocaten over de ervaring van hun cliënten. Van deze gesprekken zijn notities gemaakt die we op dezelfde manier verwerkt hebben.

2.3 Documentanalyse

Naast onze eigen observaties hebben wij ook de documenten die verspreid zijn in de projectgroep geanalyseerd. Net als interviews zijn deze documenten geanalyseerd met behulp van het kwalitatieve analyseprogramma MAXQDA. De onderstaande lijst geeft een ruwe opsomming.

- Verschillende versies van handreikingen met de werkwijze voor professionals;
- Interne verslagen:

- Ontwerpsessies;
- Bijeenkomsten projectgroep;
- Bijeenkomsten partners spoor preventie;
- Overige documenten: factsheets, infographics, informatiebladen.

2.4 Cijfers in- en uitstroom

De in- en uitstroom is bijgehouden door een medewerker van DOCK die in de projectgroep zat en door de projectsecretaris vanuit het ZVHRR. DOCK hield aanmeldingen en acties bij voor het spoor preventie. In het andere spoor hield DOCK bij wanneer medewerkers van DOCK of JOZ een melding kregen dat er een verdachte op het politiebureau waarbij zij mogelijk een SCIL moesten afnemen. De projectsecretaris van het ZVHRR hield een overzicht bij van de verdachten uit de geselecteerde wijken die instroomden op de ZSM op politiebureau Zuidplein.

3. Opzet van de pilot

In dit hoofdstuk laten we als het ware de ‘blue print’ van de pilot zien: hoe er gewerkt wordt. We zetten uiteen hoe de pilot ontworpen is en behandelen de twee werkwijzen die daaruit voort zijn gekomen.

3.1 Het ontwerp

De lvb-pilot in Rotterdam-Zuid heeft haar wortels in het programma ‘Straf met Zorg’ van het OM (zie kader) en de regionale samenwerking van organisaties in het straf-, zorg- en sociaal domein van het ZVHRR. Van daaruit zijn in het voorjaar van 2019 op initiatief van het OM ontwerpssessies georganiseerd met professionals van verschillende organisaties. In deze ontwerpssessies heeft men een doel gesteld en zijn uitgangspunten benoemd.

3.1.1 Het doel

Het doel van de werkwijzen in de pilot is om recidive onder mensen met een lvb terug te dringen en te voorkomen dat ze in aanraking komen met politie en justitie. Dit hoopt men te bereiken door de preventie te verstevigen en de aanpak van mensen met een lvb die in aanraking komen met het strafrecht te verbeteren.

Het programma ‘Straf met Zorg’

Het programma ‘Straf met Zorg’ heeft als doel om voor de meest effectieve interventie te zorgen die recht doet aan het slachtoffer, de dader en de maatschappij. Zo wil het OM ervoor zorgen dat in het strafrecht vanuit een breder perspectief wordt gewerkt dat aansluit bij de problemen die in de samenleving bestaan rond verdachten met schuldenproblematiek, psychische, emotionele of verstandelijke problematiek. Door op deze manier met partners uit verschillende domeinen samen te werken richt het OM zich op een passende straf voor de dader en het voorkomen van recidive. Met die partners wordt gezocht naar een goede samenwerking, lokaal en regionaal. Daarnaast is het doel van het programma om “meer samenhang, afstemming en focus te organiseren binnen de verschillende portefeuilles, programma’s en projecten die een zorgvraagstuk in zich hebben”.³

In een nieuwsbrief wordt verder toegelicht dat de multiproblematiek van verdachten en daders centraal staan in het programma (Openbaar Ministerie, 2019). Bij de doelgroep van de lvb-pilot doet deze multiproblematiek zich vaak voor. Ze zijn bijvoorbeeld werkloos en hebben financiële problemen, psychische problematiek of een verslaving.

Vroegtijdige herkenning is in dit verband belangrijk om te komen tot een juiste omgang met deze mensen en een passende straf. Passende communicatie en straffen zijn gericht op het voorkomen van herhaling van strafbare handelingen. Een behoorlijk uitwisselingssysteem met alle betrokken partners – zoals in dit project bij het gebruik van een screener bij vermoedens van een lvb – is daarbij belangrijk, meldt het Openbaar Ministerie in haar nieuwsbrief (2019).

³ <https://www.om.nl/onderwerpen/straf-met-zorg/rol-van-het-strafrecht>

3.1.2 Uitgangspunten

Om dit doel te bereiken is een aantal uitgangspunten voor dit project geformuleerd die als bouwstenen gezien kunnen worden voor de ontwikkelde werkwijzen.

- **Investeren in de preventie loont.** Het heeft een positief effect op het levensgeluk van mensen met een lvb, het levensgeluk van mensen in hun directe omgeving en op de maatschappelijke kosten die samenhangen met het strafrecht. De gedachte is dat elke euro geïnvesteerd in preventie zich driedubbel terugbetaalt.⁴ Teeuwen et al. (2020) constateerden dat ook op het terrein van preventie veel te winnen is. In hun levensloopstudie volgden zij 120 jongeren met een lvb en een jeugdreclasseringsmaatregel gedurende 10 jaar. Zij zien het als een belemmering dat de hulpverlening voor jeugd en jongvolwassenen met een lvb relatief laat opstart (Teeuwen et al., 2020, p. 81).
- **Preventie begint bij vroeg signaleren.** Bij veel mensen valt het niet (meteen) op dat ze licht verstandelijk beperkt zijn, waardoor geen rekening met een lvb gehouden wordt in de omgang en communicatie.
- **Kennis en kunde bij professionals is vereist.** Een goed begrip van lvb bevordert het signaleren daarvan én geeft urgentiebesef van de aantoonbare maatschappelijke meerwaarde van tijdige signalering. Ook bevordert het een adequate omgang van mensen met een lvb. Daarom is het is nodig te investeren in deskundigheidsbevordering.
- **Breder toepassen van de SCIL.** Voor een diagnose is een ander instrument vereist, maar met deze screener kan wel een vermoeden van lvb bevestigd worden (zie kader).
- **lvb-proof interventies zijn nodig.** Te veel interventies 'mislukken' omdat ze onvoldoende aansluiten bij mensen met een lvb.
- **Mensen met lvb vragen om een aangepaste omgang met begrijpelijke communicatie.** Delen van de samenleving zijn te ingewikkeld ingericht voor mensen met een lvb. Dit vergt soms een andere aanpak; bijvoorbeeld een huisbezoek in plaats van een brief.
- **Mensen met een lvb zijn gebaat bij een zo lokaal mogelijke aanpak.** Reizen kan voor mensen met een lvb ingewikkeld zijn. "Sommige jongeren op Zuid zijn nog nooit de brug over geweest", vertelde een deelnemer aan de ontwerpessies.
- **De aanpak moet integraal zijn, gericht op samenwerking.** In lijn met het programma 'Straf met Zorg' vraagt goede preventie en nazorg om inzet van (professionals uit) meerdere organisaties. Daarom wordt bewust gezocht naar samenwerkingsvormen.
- **Voortborduren op bestaande aanpakken, pilots en projecten.** Dit versterkt de aanpak en voorkomt dat dingen dubbel gedaan worden. Zo is gekeken naar de pilot nazorg na jeugddetentie, de pilot HALT 18+ en andere pilots op het gebied van lvb die via het ZVHRR lopen.
- **De werkwijzen moeten schaalbaar zijn.** Niet alleen in de Tarwewijk, maar ook regionaal of landelijk moet de opzet realistisch en betaalbaar zijn. De te ontwikkelen werkwijzen moeten daarom niet te veel afwijken van de bestaande werkwijzen.

Wat is de SCIL?

De SCReener voor Intelligentie en Licht verstandelijke beperking (SCIL) is een gevalideerd meetinstrument dat een indicatie geeft of iemand een lvb heeft. De SCIL bestaat uit een lijst met vragen en opgaven die in een-op-een setting volgens protocol moet worden afgenomen. Hiervoor is geen speciale kwalificatie vereist; elke professional kan de SCIL afnemen. De uitkomst kan vermoedens bevestigen dat iemand functioneert op het niveau van een lvb, maar geeft geen zekerheid.

Indicatie, geen diagnose

⁴ Om precies te zijn 3,2%. Dit is gebaseerd op de maatschappelijke businesscase 'Integrale aanpak voor mensen met een licht verstandelijke beperking in detentie' van Jonker, Schavemaker en Overvecht (Jonker et al., 2018).

In wetenschappelijke termen heeft de SCIL een sensitiviteit (mensen met een lvb worden juist geclassificeerd) van 82% en een specificiteit (mensen zonder een lvb worden juist geclassificeerd) van 83%. In de meeste gevallen is de indicatie dus correct. Om het zeker te weten is verdere diagnose nodig, bijvoorbeeld in de vorm van een IQ-test (Kaal et al., 2015).

3.1.3 Twee sporen: preventie en straf

Besloten werd om het project in te richten langs twee sporen die zich richten op verschillende doelgroepen. Het spoor 'straf' voor het justitieel domein dat in werking treedt vanaf het moment dat verdachten met een lvb aangehouden worden voor een licht delict waarvoor ze niet in voorlopige hechtenis hoeven. Het spoor 'preventie' voor jongeren met een lvb en een hulpvraag binnen het sociaal domein, om te voorkomen dat ze in aanraking komen met het strafrecht.

3.2 Samenwerking

Bijzonder aan deze pilot is dat er zo breed samengewerkt werd om recidive en aanraking met het strafrecht te voorkomen. Niet alleen in het justitiële domein, maar ook daarbuiten.

3.2.1 Projectgroep

Na de brede verkenning waarin de lvb-pilot werd ontworpen, is een projectgroep gevormd. Vanuit de projectgroep werd de pilot aangestuurd. Elke deelnemende organisatie had een of meerdere vertegenwoordigers die deel uitmaakten van de projectgroep. Hierin kwamen beide sporen dus samen. De projectgroep kwam eens per 6 weken bij elkaar en werd gefaciliteerd door een projectleider.

3.2.2 Financiering

De extra personele inzet werd gefinancierd door de betrokken organisaties zelf. Het ministerie van Justitie en Veiligheid leverde een financiële bijdrage voor deskundigheidsbevordering, monitoring en projectcoördinatie.

3.2.3 Deelnemende organisaties

Van de deelnemende organisaties behoeven het Openbaar Ministerie (OM), de politie en de reclassering hoogstwaarschijnlijk geen toelichting. De overige organisaties lichten wij hieronder toe.



DOCK is een organisatie die in verschillende steden welzijnswerk doet, zo ook in Rotterdam. Een geïnterviewde medewerker vertelt dat al hun werkzaamheden in het teken staan van het versterken van zelfredzaamheid.



Gemeente Rotterdam

Bij het **Jongerenloket** kunnen jongeren van 18 tot en met 26 jaar terecht met vragen over school, werk, zorg, geld en wonen. **Wijkteams** bestaan uit professionals van diverse organisaties die in elke Rotterdamse wijk hulp bieden aan kwetsbare burgers met beperkte regie en beperkte sociale zelfredzaamheid.



HPC Rotterdam is een praktijkcollege. Het biedt voortgezet onderwijs aan jeugdigen die het beste leren in de praktijk, vanwege beperkte cognitieve capaciteiten. Vrijwel alle leerlingen hebben een lvb.



De **Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond** is de gecertificeerde instelling voor jeugdreclassering in de regio Rotterdam Rijnmond.



Stichting **JOZ** werkt met ambulante jongerenwerkers aan het terugdringen van jeugdoverlast en -criminaliteit.

Nationaal Programma

ROTTERDAM ZUID

Het **Nationaal Programma Rotterdam Zuid** (NPRZ) is een samenwerkingsverband van het Rijk, de gemeente Rotterdam, woningbouwcorporaties, scholen, werkgevers, Openbaar Ministerie, politie en andere partners om opleidingsniveau, arbeidsparticipatie en woonkwaliteit in Rotterdam-Zuid in 20 jaar te doen stijgen naar het gemiddelde van de vier grote steden in Nederland.



Raad voor de Kinderbescherming
Ministerie van Veiligheid en Justitie

De **Raad voor de Kinderbescherming** is er voor de veiligheid van kinderen en de toekomst van jongeren.



William Schrikker

William Schrikker biedt hulp aan kinderen met een beperking en is als jeugdpartner in het spoor straf betrokken.



ZORG- EN VEILIGHEIDSHUIS
Rotterdam-Rijnmond

Het **Zorg- en Veiligheidshuis Rotterdam-Rijnmond** is een regionaal samenwerkingsverband met als taak de integrale, domeinoverstijgende aanpak rondom personen en gezinnen met complexe problematiek te organiseren, coördineren en bewaken met als doel een belangrijke bijdrage te leveren aan het terugdringen van criminaliteit, ernstige overlast en het voorkomen van maatschappelijke en onveilige situaties voor de persoon en zijn of haar omgeving. Gemeenten, het sociaal domein en organisaties uit de straf-, civiele- en zorgketen werken hier onder één dak.

3.2.4 Deskundigheidsbevordering

De ontwikkelde werkwijzen zijn gericht op vroegsignalering en op een passende bejegening van mensen met een lvb. Om te zorgen dat professionals van deelnemende organisaties hiertoe in staat zijn, zijn trainingen georganiseerd. Dit gebeurde bij de start van het project, maar ook in het verdere verloop toen het project verlengd werd en nieuwe organisaties, teams en medewerkers aanhaakten. Trainingen werden op verschillende niveaus aangeboden, zie het onderstaande kader.

De trainingen werden zeer gewaardeerd door de professionals die wij interviewden. Ook de terugkoppeling door vertegenwoordigers in de projectgroep was erg positief. Vooral het feit dat ervaringsdeskundigen zelf aanwezig waren, presenteerden en dat de professionals daarmee in gesprek konden gaan werd erg vaak genoemd in interviews, maar ook over de andere onderdelen was men vol lof. Elk onderdeel droeg bij en de insteek was erg praktisch. Een deelnemer noemde het 'the full package':

“eerst basic information met ervaringsdeskundigen, een arts die alles extra toelicht en daarna het zelf ervaren: alles wat een professional nodig heeft.”

In de interviews noemden professionals ook wat ze concreet geleerd hadden door de deskundigheidsbevordering. Om een paar voorbeelden te noemen:

- Een arbeidsconsulent vertelde dat zij voorheen dacht dat lvb niet vaak voorkwam en echt een uiterste was. Ze heeft nu geleerd dat het een aanzienlijk deel van de bevolking betreft.
- Een ander vertelde dat ze nu inzicht had dat mensen met lvb afspraken misschien wel na willen komen, maar niet altijd kunnen.
- Een jongerenwerker gaf aan dat ze mensen met lvb zag als beperkte mensen, “die kunnen niks”, maar dat de deskundigheidsbevordering daar verandering in bracht: “O. Het zijn toch wel normale mensen, ze zijn intelligent, maar toch hebben ze iets”.

- Een wijkagent vertelde dat hij nu begreep waarom zijn 'harde aanpak' van een jongere niet hielp.
- Voor een andere jongerenwerker nam het twijfel weg of jongeren met lvb wel blij zijn met die indicatie; de straatdokter vertelde dat het voor velen juist een opluchting is.

Voorbeelden van trainingen

De trainingen om de deskundigheid in de omgang met mensen met een met lvb te bevorderen hadden verschillende niveaus: sommige waren vooral gericht op beginners voor wat betreft het thema lvb, andere op gevorderden. Daarin werd bijvoorbeeld geoefend in het omgaan met mensen met een lvb. Hieronder staan een aantal voorbeelden en ingrediënten van trainingen opgesomd.

- Voorlichting van een straatarts, waarin ook (verschillen met) GGZ-problematiek aan bod kwam.
- Individuele sessie met een VR-bril, waarmee deelnemers in de leefwereld van iemand met een lvb werden geplaatst.
- Sessies met ervaringsdeskundigen (met een lvb) van stichting MEE die hun verhaal vertelden en waarmee deelnemers in gesprek gingen.
- Sketches van JOZ waarmee toeschouwers zich konden verplaatsen in jongeren met een lvb.
- Voorlichting van Het Praktijkcollege, waar leerlingen een lvb hebben.
- Verdiepende training van Middin in omgaan met mensen met een lvb.
- Oefenen met een acteur in het afnemen van de SCIL.

Bijkomend voordeel van de trainingen was dat ze zoveel verschillende professionals bij elkaar brachten, die elkaar anders niet spreken. Voor een project dat gestoeld is op samenwerking, is dat erg nuttig. Een jongerenwerker was bijvoorbeeld onder de indruk dat de advocaat hem vertelde: "je kunt me altijd bellen". De deelnemers die wij interviewden over de trainingen vonden het fijn om professionals uit andere domeinen op deze manier rond het thema lvb te ontmoeten.

3.3 Werkwijze spoor straf

In het spoor straf richten samenwerkende organisaties zich op het strafproces. Wij gebruiken in de verdere beschrijving van beide sporen bewust de tegenwoordige tijd, omdat hoewel het project formeel is afgelopen, op het moment van schrijven de werkwijzen nog steeds worden gevolgd en toegepast.

3.3.1 Doelgroep

De doelgroep voor het spoor straf bestaat uit verdachten met vermoedelijke lvb-problematiek uit bepaalde postcodegebieden, die verdacht worden van veel voorkomende criminaliteit en instromen op ZSM via politiebureau Zuidplein. Hieronder vallen delicten als bedreiging, belediging, mishandeling, diefstal en kleinere drugszaken. Delicten waarvoor de verdachte niet in voorlopige hechtenis hoeft. Het afgesproken postcodegebied besloeg in eerste instantie de Tarwewijk en is tussentijds uitgebreid naar de wijken Carnisse, de Wielewaal en Oud-Charlois (dit beschrijven we in hoofdstuk 5: het spoor straf in de praktijk).

De doelgroep kan verder uitgesplitst worden in minderjarige verdachten en volwassen verdachten. Na het politieverhoor volgt voor beide groepen een andere route. Hieronder beschrijven we eerst de route voor volwassen verdachten, daarna lichten we de verschillen voor minderjarige verdachten toe.

3.3.2 Vroegsignalering

De eerste stap is vroegsignalering, zodat duidelijk wordt of er (vermoedelijk) sprake is van een lvb en de aanpak daarop afgestemd kan worden. Daarom wordt bij elke verdachte uit de afgesproken postcodegebieden nagegaan of er sprake is van een lvb. Dit gebeurt op twee manieren: door informatie van het Advies- en Triagepunt (ATP) van het ZVHRR te benutten en door de SCIL te gebruiken als er nog geen uitsluit is over indicaties van een lvb.

Het ATP

Het ATP onderzoekt bij aangehouden verdachten op de ZSM wat al over hen bekend is bij ketenpartners: het OM, politie, reclassering, Veilig Thuis, de gemeente en de Raad van de Kinderbescherming. Elke ketenpartner vult hiervoor een eigen set vragen in. In totaal zijn er 146 vragen. Op basis van de antwoorden wordt een verdachte ingedeeld in een categorie: groen, oranje of rood. Deze categorie bepaalt in welke mate de zaak met ketenpartners wordt besproken door de officier van justitie. Uit de vragen kan ook blijken dat er wel of niet vermoedelijk sprake is van een lvb. Dit wordt doorgegeven aan de politie.

SCIL afnemen voorafgaand aan het verhoor

Als nog niet bekend is of de verdachte een lvb heeft en het opleidingsniveau lager is dan havo of onbekend, wordt voorafgaand aan het verhoor de SCIL afgenomen. Dit doen medewerkers van DOCK (overdag en doordeweeks) of JOZ (in het weekend en in de avonden). Zij komen hiervoor naar het politiebureau. De uitkomst van de SCIL laat zien of de verdachte mogelijk een lvb heeft. Door deze screener al voor het eerste verhoor te gebruiken, kan bij het verhoor rekening gehouden worden met een lvb, als die zich voordoet. De verdachte moet natuurlijk wel instemmen met het afnemen van de SCIL. Dit wordt door zijn of haar advocaat met hem besproken.

Andere mogelijke taakverdelingen

Bij de start van de pilot is in de projectgroep gesproken over de mogelijkheid dat de politie zelf de SCIL afneemt. Of dat de politie aan de verdachte vraagt of de SCIL mag worden afgenomen en DOCK of JOZ die vervolgens afneemt. Geconstateerd werd echter dat dit moeilijk samenging met de rol van de politie op dat moment. Besloten werd dat deze taak beter bij de advocaat past, aangezien die de belangen van de verdachte behartigt. Voor DOCK en JOZ is gekozen omdat hun vestigingen dichtbij het politiebureau in de wijk staan en zij de verdachten vaak kennen uit preventieve trajecten. Daarnaast zijn hun medewerkers relatief deskundig en nemen zij ook in het spoor preventie de SCIL af.

3.3.3 Advocatenpoule

Om de verdachte met een lvb bij te staan en om hen te vragen of de SCIL mag worden afgenomen, is een poule van advocaten samengesteld. Het is de bedoeling dat de coördinator van de advocatenpoule wordt ingevuld als voorkeursadvocaat bij verdachten uit de afgesproken postcodegebieden (als die zelf geen voorkeursadvocaat hebben). De coördinator zet de melding vervolgens door naar één van de advocaten uit de poule, die roulerend de meldingen verdelen. De poule bestaat uit advocaten die zich willen inzetten voor mensen met een lvb. Zij krijgen deskundigheidsbevordering aangeboden.

Deelnamecriteria

Voor de advocatenpoule zijn criteria opgesteld waaraan advocaten moesten voldoen om deel te nemen.

- Ingeschreven bij de Raad voor de Rechtsbijstand;
- Samenwerking op basis van High Trust⁵;
- Geen tuchtrechtelijke bezwaren;
- Bereid om bij te dragen aan het experimenteren en te leren van de pilot;
- Compliant met de werkwijze van de pilot;

⁵ Dit betekent dat de advocaat afspraken heeft met de Raad voor Rechtsbijstand om het verlenen van gesubsidieerde rechtsbijstand te vereenvoudigen.

- Deelname aan het traject van deskundigheidsbevordering op het gebied van lvb.

Omdat dezelfde advocaten ook aan een andere pilot (wijkrechtspraak) deelnamen, golden ook de criteria voor die pilot:

- Gespecialiseerd in de sociale rechtsgebieden (ook als zodanig ingeschreven bij de Raad);
- Bewezen ervaring met zaken met multiproblematiek: minimaal 4 toevoegingen over 2018 waar aantoonbaar betreffende problematiek heeft gespeeld
- Minimaal de helft van de praktijk besteden aan gesubsidieerde rechtsbijstand
- Goed netwerk met de sociale kaart in Rotterdam-Zuid/Hillesluis om te kunnen doorverwijzen en samen te werken met sociale partners

3.3.4 Aangepast politieverhoor

Als er een indicatie is dat een verdachte een lvb heeft, wordt het verhoor aangepast aan het niveau van de verdachte, in aanwezigheid van de advocaat uit de advocatenpoule. De advocaat deelt de uitkomsten van de SCIL met de verbalisant. Deze uitkomst wordt vastgelegd in het dossier.

3.3.5 Passende afdoening

Na het verhoor wordt de zaak met voorrang naar de ZSM-officier van justitie gebracht, die de zaak bespreekt met alle ketenpartners. De ketenpartners nemen voor deze zaken voldoende tijd om de systemen grondig te checken op eventuele lvb-problematiek en waar nodig te bellen met collega's in de wijk voor nadere informatie. Bij de triage- en afdoeningsbeslissing houdt de officier rekening met de keteninformatie en de eventuele uitkomsten van de SCIL. Verdachten die vermoedelijk geen lvb hebben, komen op dit moment buiten deze werkwijze te vallen (zie kader). De officier krijgt hierbij de instructie uit het volgende kader mee.

Instructies voor de officier van justitie bij de triage- en afdoeningsbeslissing

- Overweeg een afdoening binnen het project Halt 18+.
- Kies bij voorkeur voor oproepen voor een OM-hoorzitting of dagvaarden boven een kale strafbeschikking of direct horen via de dienst. Er zijn speciale OM-hoorzittingen op bureau Zuidplein in de Tarwewijk.
- Als er een vermoeden van lvb is, vraag een reclasseringsrapport aan. Laat daarbij vermelden dat het gaat om een zaak die valt onder het experiment, de reclassering maakt dan een gericht plan van aanpak. Als de SCIL langer dan één jaar geleden is afgenomen, laat dan in de aanvraag ook vermelden dat een nieuwe SCIL gewenst is.
- Als er geen vermoeden van lvb is en geen SCIL is afgenomen, kijk dan in het sociaal verhoor naar de vraag over het opleidingsniveau. Als verdachte onderwijs lager dan HAVO heeft gevolgd, kijk dan naar de vorige 3 gedachtestreepjes. Als het opleidingsniveau hoger is, dan stopt de speciale aanpak hier.
- Als er 1) geen advocaat betrokken is of er is geen SCIL afgenomen, maar er is niet met zekerheid te zeggen dat er geen sprake is van lvb (dus weet je niet of het schoolniveau HAVO of hoger is) én 2) komt de verdachte in aanmerking voor een OMSB (strafbeschikking door het OM): plan de zaak dan op de OM-hoorzitting in de Tarwewijk en vraag een reclasseringsrapport aan met de vermelding dat een nieuwe SCIL gewenst is.

3.3.6 OM-hoorzitting in de wijk

In navolging van het uitgangspunt dat mensen met een lvb gebaat zijn bij een zo lokaal mogelijke aanpak, organiseert het OM hoorzittingen in de wijk. Voor deze hoorzittingen is een beperkt aantal officieren aangewezen, die zich hebben bekwaamd in de omgang met mensen met een lvb. Op de

speciale hoorzittingen is dubbel zoveel tijd als op normale hoorzittingen: 40 minuten in plaats van 20 minuten.

3.3.7 Gericht plan van aanpak en lvb-proof interventies (in de wijk)

De reclassering zorgt voor een gericht plan van aanpak in het reclasseringsadvies waarbij ook andere (gemeentelijke) instanties worden betrokken en waarin lvb-proof interventies worden opgenomen. Als de zaak zich ertoe leent, wordt aangestuurd op een taakstraf in de wijk.

3.3.8 Minderjarige verdachten

De zojuist genoemde stappen zijn bij minderjarige verdachten nagenoeg hetzelfde. Het equivalent van de OM-hoorzitting is de TOMMI-zitting. TOMMI staat voor transactie openbaar ministerie minderjarige. Net als de OM-hoorzittingen vinden de speciale TOMMI-zittingen plaats in de wijk en worden ze uitgevoerd door officieren die zich hebben bekwaamd in de omgang met mensen met een lvb. Ook worden er 40 minuten voor uitgetrokken. Zoals gebruikelijk worden minderjarige verdachten zoveel mogelijk naar Halt doorverwezen. Als een Halt-afdoening niet mogelijk is, krijgt de speciaal voor de pilot ingerichte TOMMI-zitting de voorkeur.

Een ander verschil is dat er andere ketenpartners betrokken zijn. Het ZVHRR raadpleegt voor triage de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), de William Schrikker Groep (WSG), Halt en de Jeugdbescherming Rotterdam-Rijnmond. Aan het einde van het traject zorgt bij minderjarigen in plaats van de reclassering, de RvdK voor een gericht plan van aanpak met lvb-proof interventies.

3.4 Werkwijze spoor preventie

De werkwijze in het spoor preventie is gericht op het vroeg signaleren van een lvb bij jongeren met een hulpvraag, zodat voorkomen kan worden dat problemen zich opstapelen en de jongere in het strafrechtelijk circuit terecht komt. Wanneer een lvb bij een jongere bekend is, wordt de hulp of aanpak hierop aangepast en afgestemd met de betrokken organisaties.

3.4.1 Doelgroep

Jongeren in de leeftijd tot en met 23 jaar uit de Tarwewijk, Carnisse, de Wielewaal en Oud-Charlois vormen de doelgroep.

3.4.2 Vroegsignalering

Vroegsignalering gebeurt op twee manieren. Ten eerste kunnen professionals van DOCK (welzijn), JOZ (ambulant jongerenwerk) en het wijkteam jongeren met een hulpvraag tegenkomen in de wijk. Ze zijn daarbij alert op een lvb. Wanneer ze een vermoeden hebben van een lvb, wordt dit onderzocht. Ten tweede kunnen jongeren bij deze organisaties worden aangemeld door het jongerenloket en Het Praktijkcollege Charlois als zij vermoeden dat een jongere een lvb heeft en hulp kan gebruiken.

3.4.3 Preventief overleg

De vijf zojuist genoemde organisaties in het spoor preventie komen elke twee weken bij elkaar. Ze bespreken dan de werkwijze, delen successen, wisselen uit wat het beste werkt in het benaderen van jongeren en bespreken casuïstiek. Dit heeft tot gevolg dat er korte lijntjes ontstaan en jongeren zonder omwegen bij de juiste organisatie aangemeld kunnen worden.

3.4.4 Onderzoeken of er sprake is van een lvb

Bij vermoedens van een lvb checkt de betrokken professional allereerst of de jongere bij Het Praktijkcollege Rotterdam naar school gaat of ging. Dan is er namelijk sowieso sprake van een lvb. Als dat niet het geval is en de jongere geen opleidingsniveau heeft van havo of hoger, wordt de SCIL gebruikt. Hiermee kan een vermoeden van een lvb worden bevestigd. (zie kader in 3.1.2: Wat is de SCIL?).

3.4.5 Begeleiding die aansluit bij het niveau van de jongere

Vervolgens houdt de professional er rekening mee dat de jongeren vermoedelijk een lvb heeft en past hij zijn aanpak en communicatiestijl daarop aan. Aan de jongere (en ouders in het geval van minderjarigen) wordt toestemming gevraagd om de uitkomsten van de SCIL te delen met een andere organisatie in het geval van overdracht en op- en afschalen.

3.4.6 Aansluiting bestaande werkwijzen

De werkwijze in het spoor preventie is gericht op samenwerking, kortere lijntjes en passende hulp. Voor de deelnemende organisaties sluit deze werkwijze aan bij wat ze al doen. De hulp die geboden wordt aan de jongeren is niet anders of nieuw, maar de werkwijze zorgt er wel voor dat jongeren vaker de hulp krijgen die ze nodig hebben doordat bekend is dat er sprake is van een lvb. Voor deelnemende organisaties is de deskundigheidsbevordering van hun medewerkers en hun organisatie op het gebied van lvb een belangrijk doel.

4. Het spoor preventie in de praktijk

In dit hoofdstuk nemen we de lezer mee in praktijk: hoe verliep het werken met de werkwijze in het spoor preventie de afgelopen anderhalf jaar?

4.1 Verloop

4.1.1 Moeizame start

De eerste maanden na de zomer van 2019 stonden vooral in het teken van deskundigheidsbevordering. Er zijn drie verschillende sessies aangeboden voor alle deelnemende professionals van beide sporen. Toen de werkinstructies verspreid werden in het najaar van 2019, kwam het werken daarmee niet meteen op gang. In oktober en november 2019 was het voor veel professionals die wij interviewden niet duidelijk dat men al kon handelen volgens de instructies. Bovendien kregen professionals geen toegespitste instructies, maar het complete stappenplan voor het gehele proces in handen.⁶ Dit bood wel een overzicht van het totale werkproces, maar de professionals moesten zelf uitzoeken welke acties voor hen van toepassing waren.

4.1.2 Eerste aanmeldingen

In november 2019 werden desondanks de eerste drie jongeren aangemeld via het Jongerenloket. Daaraan werd door DOCK en JOZ opvolging gegeven in de vorm van huisbezoeken en het benaderen op straat, maar het kwam niet tot het afnemen van een SCIL. De oorzaken daarvan verschillen. Een stiefmoeder vertelde aan de deur dat haar stiefzoon bijna geen Nederlands sprak en de deur van de tweede jongere bleef gesloten. Op de terugbelbrief kwam geen reactie. Met een derde is wel contact gelegd op straat, maar hij wilde geen SCIL laten afnemen.

4.1.3 Betrekking praktijkcollege

Eind 2019 gaf HPC aan graag jongeren te willen aanmelden bij het project. De betreffende organisaties hebben buiten de projectgroep vergaderd om de mogelijkheden te verkennen. Leerlingen met zorgsignalen zonder meer aanmelden bij jongerenwerkers kan namelijk niet in verband met de Algemene Verordening gegevensbescherming (AVG). Leerlingen moeten dat zelf willen. Er vonden enkele overleggen plaats waarin gezocht werd naar manieren om dat eerder voor elkaar te krijgen, zoals door als jongerenwerkers van JOZ of DOCK aanwezig te zijn op school, maar daar werd niet direct gevolg aan gegeven.

4.1.4 Eerste screeners afgenomen

In februari en maart 2020 zijn de eerste twee SCILs afgenomen binnen het spoor preventie bij jongeren die bij het wijkteam en DOCK terecht kwamen. In beide gevallen werd het vermoeden van een Ivb bevestigd.

4.1.5 Knelpunt: corona

In maart 2020 brak het coronavirus uit in Nederland. Voor de werkwijze in het spoor preventie betekende dit dat jongeren niet meer zo makkelijk te benaderen waren. In plaats van de jongeren op te zoeken op straat of thuis, werden belafspraken gemaakt. Volgens een medewerker van het wijkteam die wij spraken werkte dit voor sommige jongeren heel goed, maar voor anderen juist niet. Voor DOCK betekende dit in april 2020 dat bij een aantal aangemelde jongeren geen SCIL kon worden afgenomen. Ook de geplande nauwere samenwerking met het Jongerenloket voor het spoor preventie werd in 2020 vertraagd als gevolg van andere prioritering binnen de organisatie. Pas in november 2020 werd opnieuw een SCIL afgenomen, bij een jongere van DOCK.

⁶ De werkinstructies zijn opgenomen in de bijlage van dit rapport.

4.1.6 Knelpunt: personeelwisselingen

Naast corona werd het werken met de ontwikkelde werkwijze ook belemmerd door personeelwisselingen. Zowel bij het wijkteam, JOZ als DOCK vonden wisselingen plaats in medewerkers die deelnamen aan de projectgroep of die uitvoering moesten geven aan de instructies.

Vanaf december 2019 tot maart 2020 was het wijkteam niet vertegenwoordigd in de projectgroep, vanwege het vertrek van de betreffende medewerker. Hiervoor kwamen twee nieuwe medewerkers in de plaats die wisselend deelnamen aan de projectgroep, maar daarbuiten kwam samenwerking niet van de grond. Ook zij traden terug. In het voorjaar van 2021 kwam een nieuwe medewerker voor hen in de plaats.

Na de zomer van 2020 waren er intern verplaatsingen bij JOZ waardoor het team dat betrokken was bij de lvb-pilot vrijwel geheel vernieuwd werd. Het team moest de lvb-pilot en de werkwijzen opnieuw eigen maken. Een medewerker van JOZ zei hierover:

“Het team zelf is te vaak veranderd, wat voor ruis heeft gezorgd. Als er niet zoveel was gewijzigd had het gekund dat het wel anders had gelopen”

4.1.7 Tweewekelijks overleg

Onder meer vanwege de zojuist genoemde belemmeringen duurde het tot januari 2021 voordat DOCK, JOZ, HPC en het jongerenloket intensiever samenwerkten. Vanaf die tijd organiseerden zij voor de lvb-pilot een tweewekelijks overleg om de samenwerking meer te structureren en om tot een goede aanpak te komen. In dit overleg, dat ook na de formele afloop van dit project wordt voortgezet, wordt bijvoorbeeld besproken hoe scholieren van het praktijkcollege ook buiten school aandacht en begeleiding kunnen krijgen als de school signalen krijgt dat dit nodig is. Ook wordt casuïstiek besproken en is er aandacht voor het duurzaam maken van wat de organisaties nu samen ondernemen, zodat ze het kunnen continueren én zodat ook anderen hiervan kunnen profiteren.

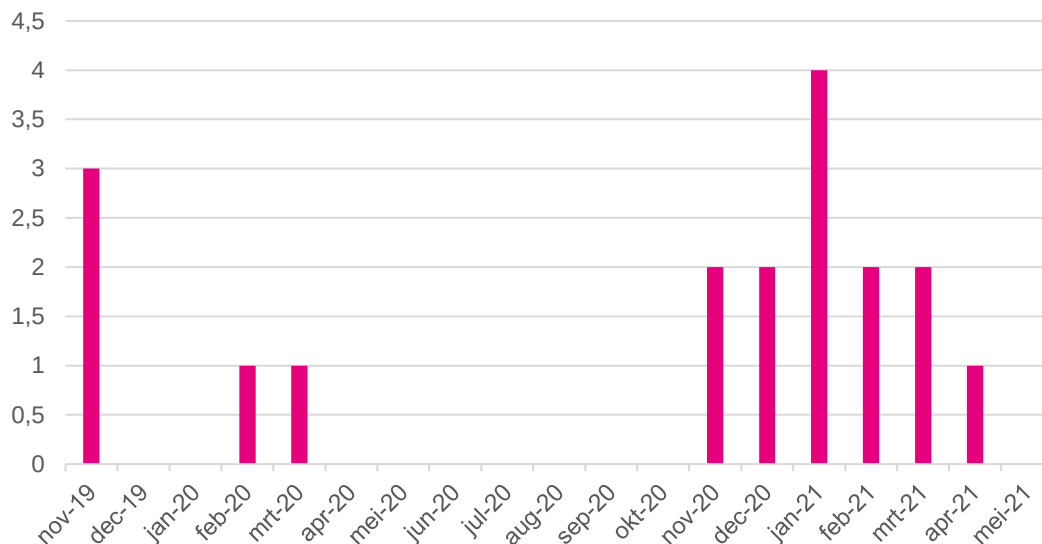
4.1.8 Werkinstructies toegespitst

Begin 2021 zijn ook de werkinstructies aangepast. Er bestond een werkinstructie die stapsgewijs het hele proces vertelt en wat alle organisaties daarin doen, maar die was daardoor aan de lange kant. De meeste deelnemende organisaties stuurden de algemene werkinstructie door naar de betreffende collega's, zonder het aan te passen op de functie van die collega's en hun plaats in het proces. Uit afstudeeronderzoek naar het gebruik van de werkinstructies die vierdejaars studenten Sociaal Juridische Dienstverlening binnen dit project deden, bleek dat er behoefte was aan instructies die meer toegespitst waren. In de uitvoering willen zij vooral kort en krachtig zien wat voor hen in hun functie op dat moment relevant is. Daarom hebben de organisaties elk eigen werkinstructies gemaakt, die vaak ook visueel werden gemaakt dan de tekstuele opsomming. In de bijlage is daarvan een voorbeeld te zien

4.1.9 Aantal aanmeldingen

Door deze ontwikkelingen is er meer aandacht voor de lvb-pilot en vinden meer doorverwijzingen plaats. Dit is ook te zien in de cijfers: HPC kon eind 2020 3 leerlingen doorverwijzen binnen het project⁷ en vanaf januari tot en met april 2021 zijn er 9 aanmeldingen binnengekomen.

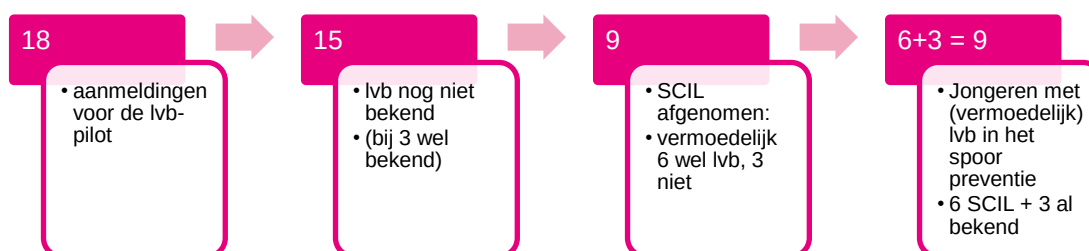
⁷ Verschil met normale aanmeldingen bij het wijkteam die schoolmaatschappelijk werk kan doen, is dat er door de korte lijntjes stappen overgeslagen kunnen worden en de jongeren direct met de goede organisatie voor hun problematiek in contact gebracht kunnen worden.



Figuur 1: aantal aanmeldingen in het spoor preventie

Over de gehele looptijd zijn 18 jongeren aangemeld voor het project. De aanmeldingen kwamen vanuit het jongerenloket (6), DOCK (5), het wijkteam (3), HPC (3) en JOZ (1).

Van de 18 aangemelde jongeren was bij 3 al bekend dat ze een lvb hadden, omdat zij door HPC werden doorverwezen. Van de overige 15 zijn 9 gescreend met de SCIL. Het lukte niet altijd om een SCIL af te nemen vanwege eerder genoemde redenen: onwil bij jongeren en de taal niet spreken. Bij 6 van de 9 gescreende jongeren was vermoedelijk sprake van een lvb volgens de screener, wat betekent dat er in totaal 9 jongeren met vermoedelijk een lvb zijn aangemeld voor het spoor preventie.



Figuur 2: aanmeldingen, screeners en jongeren met vermoedelijk lvb

4.1.10 Knelpunt: schroom om de SCIL ter sprake te brengen

Onder professionals van de deelnemende organisaties heerste terughoudendheid om de SCIL in te zetten. Zowel in persoonlijke gesprekken met de onderzoekers als in de projectgroep rapporteerden professionals van meerdere organisaties dat zij of hun collega's het moeilijk vonden om over de SCIL te beginnen bij jongeren. Zij zijn bang dat ze daardoor jongeren diskwalificeren, of dat dit zo ervaren wordt. In een focusgroep vertelde een jongerenwerker:

“Sommige jongerenwerkers zijn sceptisch over hoe direct ze daarin kunnen zijn. Het is lastig, want hoe komt het over naar deze persoon? Hoe kunnen we dit aan de lopende band toepassen op een manier waarop zowel de jongerenwerker als de jongere zich goed voelen bij de situatie?”

In de projectgroep is dit knelpunt meermaals besproken. Volgens sommige leden van de projectgroep is het de manier waarop je het brengt, die het doet. Als je vertelt dat je die test nodig hebt om de jongere zo goed mogelijk te kunnen helpen, wordt de weerstand een stuk kleiner. Een jongerenwerker vertelde dat het makkelijker wordt als je het vaker doet, als je het onderdeel maakt van je eigen

aanpak. Om professionals te helpen om de SCIL ter sprake te brengen, is in 2021 een training hiervoor aangeboden, als deel van de deskundigheidsbevordering. Toch deed het knelpunt zich tijdens de gehele looptijd van de lvb-pilot voor.

Dat er schroom kan zijn onder professionals om de SCIL te introduceren, is ook in ander onderzoek geconstateerd (Drost et al., 2021; Teeuwen et al., 2020) in het onlangs verschenen WODC-rapport. In het afsluitende hoofdstuk gaan we hier verder op in.

4.1.11 Knelpunt: samen een werkwijze vormgeven

Dat knelpunten als de vorige zich voor bleven doen tijdens de pilot en dat het aantal aanmeldingen een tijd stakte in 2020, had wellicht ook te maken met de moeilijkheden die professionals en hun organisaties ondervonden bij het samenwerken met zoveel verschillende organisaties.

Eigen organisatie meekrijgen

Sommige leden van de projectgroep gaven aan dat het lastig was om hun organisatie mee te krijgen in de afgesproken werkwijze. Een lid vertelde bijvoorbeeld dat het afhankelijk was van de betreffende collega of de SCIL wel of niet werd uitgevoerd.

Eigen doelen en rol op orde krijgen

Ook zagen we dat het lang duurde voordat elke organisatie in het spoor preventie duidelijk had welke doelen zij zelf wilden bereiken met de lvb-pilot. Zo kostte het enige moeite voor het Jongerenloket om haar rol te vinden in de lvb-pilot. Het duurde tot 2021 voordat de aansluiting gevonden was. Het jongerenloket meldt nu jongeren aan uit hun bestand. Een medewerker bekijkt de contextinformatie die zij hebben van jongeren uit de postcodegebieden van de lvb-pilot en meldt jongeren waarbij mogelijk sprake kan zijn van een lvb aan bij de pilot, waarop DOCK, JOZ of het wijkteam hen benaderen en eventueel de SCIL afnemen.

Eigenaarschap en daadkracht

In de anderhalf jaar dat de pilot gaande is, was het tijd lang niet duidelijk wat de organisaties nu precies wilden bereiken, en wat hun eigen inzet daarvoor was. Zo meldde DOCK bijvoorbeeld in de projectgroep eind 2020 dat er de laatste tijd geen aanvragen voor een SCIL waren binnengekomen, terwijl zij ook zelf in actie hadden kunnen komen voor de jongeren die zij helpen.

Het wijkteam heeft gedurende de pilot niet echt aansluiting kunnen vinden – ongetwijfeld mede door de personeelsswisselingen daar. Maar het was voor medewerkers ook onduidelijk wat zij konden doen, vertelde een van hen in een interview. De werkinstructie wordt niet gebruikt, vertelde ze.

Soms kregen wij de indruk dat professionals enigszins passief in het spoor preventie zaten. In plaats van: ‘wat willen wij bereiken?’ stelden zij eerder de vraag ‘wat is de bedoeling?’.

4.1.12 Voortzetting

De organisaties van het spoor preventie willen allemaal graag doorgaan met deze werkwijze. Het wijkteam heeft twee nieuwe medewerkers aangewezen om deel te nemen aan het tweewekelijks overleg en samen met HPC, DOCK en JOZ samen te werken voor jongeren met lvb met een hulpvraag. JOZ en DOCK gaan workshops geven op het Praktijkcollege, zodat ze aanwezig en zichtbaar zijn voor de leerlingen daar. Voor de zomervakantie heeft de eerste workshop plaatsgevonden en na de zomer gaan JOZ en DOCK hiermee verder.

4.2 Ervaringen van jongeren met een lvb

Het is natuurlijk ook belangrijk hoe mensen met een lvb het project ervaren. Toen de doorverwijzingen en daarmee de instroom in 2021 structurelere vormen aan begon te nemen, bleek het voor de jongerenwerkers moeilijk om de jongeren met ons in contact te brengen, mede vanwege de coronamaatregelen. Het ging in 2021 om een of twee jongeren per maand; in totaal negen tot en met de maand mei. Hiervan viel een aantal af omdat ze volgens de SCIL geen lvb hadden. Ook kwam het

voor dat jongerenwerkers maar kortstondig contact met de jongeren hadden en ze ons niet konden introduceren. Bijvoorbeeld omdat de jongere een GGZ-traject inging. Het bleek dus niet eenvoudig om te onderzoeken hoe mensen met een lvb de ontwikkelde werkwijzen ervoeren.

Om dit zo goed mogelijk te ondervangen hebben we aan de betrokken professionals gevraagd hoe de jongeren met een lvb de werkwijze ervaren hebben. Professionals vinden het moeilijk om aan te geven wat jongeren met een lvb aan deze werkwijze hebben gehad. Er zijn nog niet zoveel jongeren waar langdurig contact mee is in de praktijk. Ook was het door de personele wisselingen niet duidelijk wat er precies gebeurd is met de jongeren die vroeg in het project benaderd zijn. In de evaluerende focusgroep werd opgemerkt dat de aanpak voor hen niet anders is dan normaal. Er zijn plannen van aanpak op maat gemaakt, waarbij rekening gehouden wordt met de lvb. Verschil is wel dat er bij deze jongeren onderzocht is of ze een lvb hadden, wat buiten de pilot niet per definitie gebeurd. De lvb wordt dus vroeger gesignaleerd doordat de SCIL deel uitmaakt van de werkwijze.

4.2.1 Ervaringen van leerlingen op HPC

Om de ervaringen van jongeren met professionals toch te horen, is een onderzoeker aangesloten bij de workshop die JOZ en DOCK gaven aan leerlingen van HPC (die allemaal een lvb hebben). Deze leerlingen waren niet aangemeld bij het project, maar veel van hen hebben wel ervaring met jongerenwerkers, politie en handhaving.

Hun ervaringen zijn zowel positief als negatief; ervaringen met jongerenwerkers veelal positief en met handhaving en politie ook geregeld negatief. Een preventieve fouilleeractie was bijvoorbeeld absoluut geen fijne ervaring, maar een agent die humor had en zichzelf liet fotograferen met een in beslag genomen 'crosser' werd positief gewaardeerd. Tekenend is ook de uitspraak van een jongen die absoluut geen vertrouwen heeft in de politie, behalve in zijn wijkagent want "die maakt geen chaos". Blijkbaar kan persoonlijk contact en een persoonlijke benadering veel goed doen.

De leerlingen gaven aan dat het bovenal belangrijk is dat er goed naar hen geluisterd wordt en dat er niet meteen vanuit gegaan wordt dat ze iets fout gedaan hebben. Een juiste bejegening van jongeren met een lvb kan helpen om negatieve ervaringen om te zetten in positieve ervaringen. Contact op maat is erg belangrijk voor deze doelgroep. In het kader van preventie betekent dit dat investeren in de kennis en kunde van professionals die hiermee omgaan erg belangrijk is. Niet alleen de jongerenwerkers, maar juist ook politie en handhaving.

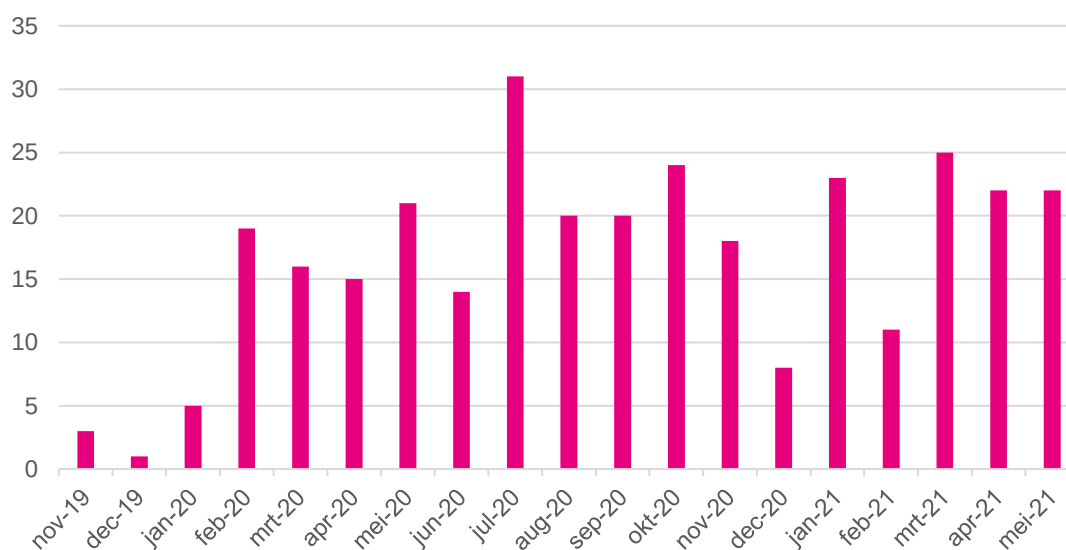
5. Het spoor straf in de praktijk

Ook voor het spoor straf nemen we de lezer mee in praktijk: hoe verliep het werken met de werkwijze de afgelopen anderhalf jaar?

5.1 Verloop

5.1.1 Instroom van verdachten

In november 2019 ging men van start met de werkwijze. Het bleek het begin te zijn van voortdurend sleutelen om de werkwijze te verbeteren. Onderstaande figuur geeft het aantal verdachten weer dat per maand instroomde op de ZSM op verdenking van een licht feit. Te zien is dat er in eerste instantie weinig instroom was en dat dit in februari 2020 toenam toen de projectgroep besloot om drie aanpalende wijken van de Tarwewijk mee te nemen: Carnisse, Oud-Charlois en de Wielewaal. In totaal gaat het om 318 meerderjarige verdachten tussen 1 november 2019 en 1 juni 2021.



Figuur 3: aantal meerderjarige verdachten dat instroomde in het spoor straf

De volgende stap in de werkwijze is dat gesignaleerd wordt of de verdachte een lvb heeft. Hiervoor vraagt het ATP de systemen van ketenpartners uit en wordt de SCIL afgenomen als het nog niet bekend is of de verdachte een lvb heeft.

5.1.2 Advies- en Triagepunt

Op basis van de standaard vragenset van het ATP waarmee de systemen van de betrokken partners uitgevraagd worden, kon bij 68 van de 318 ingestroomde verdachten (21%) een oordeel gegeven worden over het hebben van een lvb. Het ATP oordeelde in 4 categorieën:

- 1 lvb (13)
- 2 Vermoedelijk lvb, op basis van aanwijzingen (3)
- 3 Geen lvb (30)
- 4 Vermoedelijk geen lvb, op basis van aanwijzingen (22)

5.1.3 Knelpunt: eigen advocaat of wil geen advocaat

Als niet kon worden uitgesloten of een verdachte een lvb had, werd ingezet op het afnemen van de SCIL voorafgaand aan het politieverhoor. Essentieel hiervoor is dat de advocaat uit de advocatenpoule dit met de verdachte bespreekt. Als de verdachte niet wil meewerken, kan de SCIL niet worden afgenomen en vindt er (normaal gesproken) geen verhoor plaats dat is aangepast op het niveau van de verdachte met een lvb. Veel verdachten bleken een voorkeursadvocaat te hebben, of wilden geen advocaat ('dan sta ik zo snel mogelijk weer buiten'). In die gevallen kon de SCIL niet geïntroduceerd worden en vond doorgaans geen aangepast verhoor plaats.

Veel verdachten willen geen advocaat

Vooraf de mogelijkheid dat een verdachte geen advocaat wil, komt vaak voor. In dit project is het niet exact bijgehouden, maar in recent onderzoek naar de advocaat bij het politieverhoor in opdracht van WODC is een percentage van 41% gevonden van verdachten die zich niet door een advocaat lieten bijstaan (Geurts & Hoekstra, 2021). De auteurs merken daarbij op dat de selectie in hun onderzoek alleen verdachten bevatte voor wie vervolging is ingesteld en dat het percentage bij verdachten voor wie geen vervolging wordt ingesteld, mogelijk groter is. Een dergelijk percentage komt ons in deze pilot niet vreemd voor.

Uitzondering bevestigt de regel

Mooi om terug te lezen in de monitorverslagen is dat bij een politieverhoor waarin de verdachte geen bijstand van een advocaat wilde, er toch een aangepast verhoor plaatsvond. Uit het proces-verbaal bleek namelijk dat de verhoorende rechercheur rekening hield met de lvb omdat hij of zij daarvan op de hoogte was door informatie van de ketenpartners. Dit kan natuurlijk alleen als het politiepersoneel weet hoe zij om moet gaan met mensen met een lvb, en als bekend of iemand een lvb heeft (of de politie zelf deskundig genoeg is om dat vast te stellen).

5.1.4 Knelpunt: samenwerking politie

Het bleek niet eenvoudig om de politie ook in de praktijk mee te krijgen met het project. De werkdruk, de hoeveelheid andere pilots en de hoeveelheid hulpofficieren die op de hoogte moeten zijn en mee moeten gaan met de afgesproken werkwijzen, werden aangewezen als voornaamste obstakels. Het gevolg was dat de advocatenpoule maar af en toe werd ingeschakeld, ondanks dat verdachten wel een advocaat wilden.

Er is veel tijd en moeite gestoken in overleg met verschillende mensen uit de politieorganisatie en er zijn verschillende pogingen ondernomen om het beter te doen lopen, zoals werkinstructies op maat en gesprekken met coördinatoren en professionals op de werkvloer op politiebureau Zuidplein. Zo is ook het team VVC (veelvoorkomende criminaliteit) Charlois in november 2020 aangehaakt bij het project. De gedachte was dat er op voorhand rekening gehouden zou worden met het project en de instroom zou toenemen, doordat er sprake is van geplande aanhoudingen. In de cijfers van aanhoudingen, de advocatenpoule en de speciale OM-hoorzittingen is de gehoopte toename niet terug te zien.

5.1.5 Knelpunt: complexiteit van de samenwerking

In het spoor straf was elke organisatie afhankelijk van andere organisaties om op het juiste moment de juiste actie te doen, dat tijdig te communiceren op de juiste manier en naar de juiste persoon. Zoveel schakels vergroot de kans dat het misloopt en dat vergde veel afstemming. Om wat voorbeelden te geven:

- E-mails die in een afgeschermd mailbox staan;
- Medewerkers die de werkinstructie niet kennen;
- Verkeerde personen die gebeld worden;
- Een oude werkinstructie circuleerde nog, waardoor bij aanhoudingen in de avond JOZ niet bereikt kon worden;
- Op het mapje vanuit het OM stond soms niet duidelijk aangegeven dat er een SCIL moest worden afgenomen voor het reclasseringsadvies bij speciale OM-hoorzittingen, waardoor het mapje op de grote hoop belandde en er geen SCIL werd afgenomen.

5.1.6 Inzet advocatenpoule

Een groot deel van de zaken viel al af door zojuist besproken knelpunten. Verdachten wilden geen advocaat of hadden er al een en doordat aandacht bij de politie soms ontbrak werd de advocatenpoule over het hoofd gezien. De advocatenpoule is ongeveer twintig keer ingeschakeld. Het kwam ook voor dat een advocaat van buiten de poule meewerkte. De advocaat nam dan contact op met de coördinator van de poule, die de lvb-pilot toelichtte, waarna de bijstand met aandacht voor lvb kon worden voortgezet.

Zorg bij andere advocaten

Bij advocaten die niet in de poule zitten bestond zorg over oneigenlijke concurrentie door de advocatenpoule. Om dit weg te nemen is contact gezocht met de deken van de Rotterdamse Orde van Advocaten en zijn informatiesessies georganiseerd om advocaten te informeren over de pilot en hen de kans te bieden aan te sluiten bij de advocatenpoule, mits ze aan de criteria voldeden. Na deze interventie is de advocatenpoule in het voorjaar van 2021 uitgebreid met tien nieuwe advocaten.

Al met al roept het gebruik van de advocatenpoule vraagtekens op. Is de manier waarop de advocatuur wordt ingezet wel de juiste? In het afsluitende hoofdstuk gaan we hier verder op in.

5.1.7 Gebruik van de SCIL in het spoor straf

Volgens de afgesproken werkwijze vertelt de advocaat uit de poule de verdachte over de SCIL. Bij toestemming van de verdachte komt DOCK of JOZ naar het politiebureau en wordt de SCIL afgenomen door de professional van DOCK of JOZ. Dit kwam niet vaak voor, aangezien de advocatenpoule maar weinig werd ingeschakeld en er beperkingen waren vanwege corona (zie volgende paragraaf). In totaal is de SCIL vier keer op deze manier ingezet voorafgaand aan het politieverhoor. De eerste keer was in oktober 2020. Alle vier de verdachten waren volgens de screener vermoedelijk licht verstandelijk beperkt.

De advocaten uit de poule vonden het niet moeilijk om de SCIL ter sprake te brengen bij de verdachten. Wel benoemen zij dat het bij sommige verdachten niet mogelijk is, als er sprake is van ernstige psychische problematiek. Een medewerker van DOCK vertelde dat een van de verdachten die zij screende GGZ-problematiek had. Zij schatte in dat er bij deze persoon naast GGZ-problematiek ook veiligheidsrisico's waren en heeft toen voor haar eigen veiligheid gevraagd of er iemand bij kon blijven zitten.

Knelpunt: helft aanhoudingen in de avond of het weekend

Uit de monitoring van de zaken die instromen op ZSM blijkt dat grofweg de helft van alle aanhoudingen plaatsvindt in de avonduren of in het weekend. De werkwijze moest hierop worden aangepast, omdat hier niet op gerekend was. DOCK, de organisatie die de SCIL afneemt op het politiebureau, had hier 's avonds en in het weekend de capaciteit niet voor. JOZ is bijgesprongen, maar door de personeelsswisseling daar (zie 3.1.7) duurde het even voor dit ook met het nieuwe team geregeld was en alle partijen (DOCK, JOZ, politie, advocatuur) de juiste communicatielijnen gevonden waren.

SCIL via reclassering

Zoals afgesproken in de werkinstructie werd de SCIL soms alsnog aangevraagd na het politieverhoor. De officier van justitie vroeg dan een reclasseringsrapport aan en vermeldde daarbij dat het om de lvb-pilot ging. De reclassering maakte dan een gericht plan van aanpak en nam dan ook de SCIL af. In de praktijk ondervond de reclassering een aantal drempels. Verdachten werkten niet mee, spraken geen Nederlands of konden vanwege corona alleen telefonisch bereikt worden. Bij andere verdachten was het voor de reclassering al duidelijk of ze wel of geen lvb hadden, en hoefde de SCIL niet te worden afgenomen. Dit leidde ertoe dat het aanvragen van een reclasseringsrapport geregeld voorkwam bij de 38 verdachten die doorstroomden naar de speciale OM-hoorzitting, maar dat de reclassering de SCIL slechts bij vier verdachten afnam voorafgaand aan de OM-hoorzitting. In totaal is de SCIL dus acht keer afgenomen in het spoor straf.

5.1.8 Knelpunt: corona

Door corona bleek een van de speerpunten van de lvb-pilot niet meer haalbaar: het afnemen van de SCIL voorafgaand aan het politieverhoor. Dit had verschillende redenen.

1. Er was geen ruimte voor DOCK en JOZ op het politiebureau;
2. Advocaten verrichtten hun werk telefonisch, wat het introduceren van de SCIL bemoeilijkte;
3. Digitale versies van de SCIL bestonden wel, maar waren op dat moment alleen beschikbaar voor Reclassering Nederland en hadden prijzige licenties.

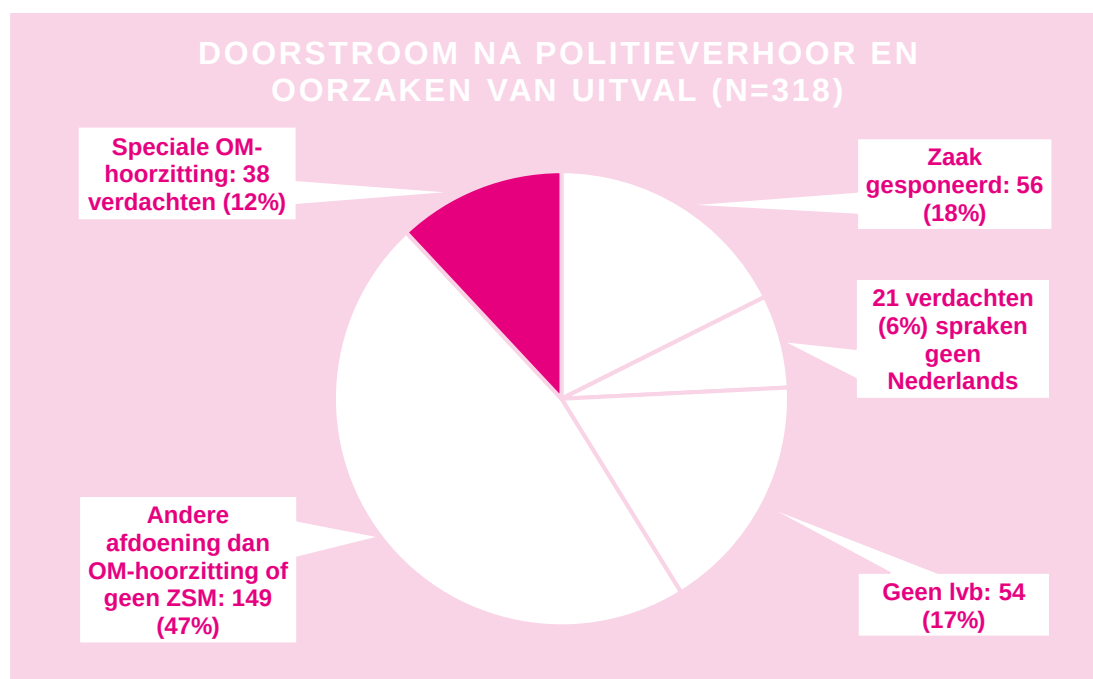
Ook het afnemen van de SCIL door de reclassering voorafgaand aan de OM-hoorzitting werd door bemoeilijkt omdat de SCIL niet telefonisch kan worden afgenomen.

Een andere belangrijke concessie die gedaan moest worden, was dat de OM-hoorzittingen niet meer in de wijk konden plaatsvinden, maar aan het Marconiplein in Rotterdam-West. De gewenste lokale aanpak waar mensen met een lvb bij gebaat zijn, kon dus niet in de praktijk gebracht worden.

Assistent-officieren van het OM die wij spraken vinden het jammer dat de speciale OM-hoorzittingen door corona niet in de wijk konden plaatsvinden. De verdachten met een lvb moesten daardoor toch een stuk reizen. Bovendien zijn ze digitaal. Weliswaar in hetzelfde gebouw, maar de officier zit in een andere kamer dan de verdachte met zijn of haar advocaat. De officier moet zich beperken tot digitale communicatie, wat ongewild afstand schept. Ook kan de officier de verdachte niet even de gang op laten of koffie laten halen om bij te komen; iedereen moet op zijn plek blijven. Dit maakt de zittingen volgens de assistent-officieren niet zo laagdrempelig als ze bedoeld zijn. De assistent-officieren waarderen het dat er extra tijd is voor deze speciale zittingen. Ze zijn zich bewust van hun taalgebruik en proberen dat zo eenvoudig mogelijk te houden. Eén assistent-officier bereidt zich van tevoren voor door zinnen op te schrijven, maar het blijft moeilijk om juridische taal begrijpelijk te maken, vertelt ze.

5.1.9 Speciale OM-hoorzittingen

Na het politieverhoor worden volwassen verdachten met een lvb volgens de werkwijze geplaatst op speciale OM-hoorzittingen. Zoals zojuist toegelicht konden die niet in de wijk plaatsvinden, maar wel met officieren van justitie die deskundig zijn op het gebied van mensen met een lvb. Dit gebeurde in 12% van de gevallen. Het kan namelijk alleen als het een ZSM-zaak betreft en als er geen andere afdoening gewenst is. Ook om andere redenen vielen verdachten af: als ze geen Nederlands spreken, geen lvb hebben of de zaak geseponeerd wordt. In de onderstaande figuur geven we weer om welke redenen verdachten niet op de speciale OM-hoorzittingen geplaatst werden.



Figuur 4: doorstroom van de 318 verdachten na het politieverhoor en redenen voor uitval

5.1.10 Taakstraffen in de wijk nog niet ingezet

Passende taakstraffen in de wijk maken deel uit van de afgesproken werkwijze. De reclassering heeft hiervoor alles in gereedheid gebracht en er is extra subsidie voor toegekend vanuit de gemeente Rotterdam. Hier is echter nog bijna geen gebruik van gemaakt. Van de 38 verdachten op de OM-hoorzitting was van 9 bekend dat ze vermoedelijk of (vrijwel) zeker een lvb hadden. Soms was dit met een SCIL vastgesteld en soms met informatie van ketenpartnes. Van deze negen werd één keer

gesponeerd wegens onvoldoende bewijs, één keer gedagvaard, en één zaak moet nog opnieuw worden ingepland omdat de advocaat de oproep niet had ontvangen. De overige zes keer heeft de officier van justitie voorwaardelijk geseponeerd op advies van de reclassering. Een taakstraf in de wijk is dus nog niet opgelegd. De enige keer dat er wel gebruik werd gemaakt van de taakstraf was voor een ex-gedetineerde, die van buiten het project hiervoor werd aangemeld.

5.1.11 Minderjarige verdachten

In de eerste maanden van het project bleek dat een aanzienlijk deel van de verdachten minderjarig was. In maart 2020 zijn daarom voorbereidende werkzaamheden in gang gezet om ook minderjarigen te includeren en is overlegd met jeugdketenpartners die daarbij van belang zijn: Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond, de Raad voor de Kinderbescherming en de William Schrikker Groep. Vanaf augustus 2020 is het spoor straf ook voor minderjarige verdachten in werking getreden. De werkwijze is voor hen grotendeels hetzelfde, maar kent als voornaamste verschil dat zij in plaats van de speciale OM-hoorzitting in de wijk ook in het kader van het project naar Halt doorverwezen kunnen worden, waar ook rekening gehouden wordt met een lvb.

Vanaf augustus 2020 tot 1 juni 2021 zijn 25 minderjarige verdachten ingestroomd. Een keer is de advocatenpoule ingeschakeld. In onderstaande tabel is te zien hoe het hen verliep na het politieverhoor. Het vermoeden dat de verdachte geen lvb had, bleek uit informatie van ketenpartners of uit een contra-indicatie vanwege havo-opleiding of hoger.

Afdoening	Aantal	Percentage
Vermoedelijk geen lvb	6	24%
TOMMI-zitting	1	4%
Halt	4	16%
Andere afdoening gewenst of geen ZSM	14	56%
Totaal	25	100%

Tabel 6: afdoening minderjarige verdachten

5.1.12 Voortzetting

Sommige leden van de projectgroep vonden het spoor straf stroperig verlopen, omdat er zoveel obstakels waren die overwonnen moesten worden. De werkwijze moest keer op keer worden aangepast en telkens moesten pogingen ondernomen worden om de deelnemende organisaties daarin mee te krijgen. Dat kostte veel energie. Desondanks staan alle leden projectgroep erg positief tegenover het project en willen ze er allemaal mee doorgaan, bleek uit een evaluatieronde tijdens een projectgroepoverleg.

5.2 Ervaring mensen met een lvb

Ondanks herhaalde verzoeken van ons en pogingen van het OM en de reclassering bleek het in verband met corona niet mogelijk om verdachten met een lvb te spreken. In het gebouw aan het Marconiplein, waar de OM-hoorzittingen gehouden worden, is nauwelijks ruimte en de protocollen zijn al ingewikkeld genoeg met videoverbindingen en aparte ruimtes. Ook op het politiebureau Zuidplein was geen plaats en tijd. De ervaringen van verdachten met een lvb binnen het spoor straf hebben we onderzocht door twee advocaten te interviewen die verdachten hebben bijgestaan. Ook hebben we er in een evaluerende focusgroep met vertegenwoordigers van alle organisaties uit het spoor straf bij stilgestaan.

Afnemen van de SCIL op het politiebureau

Beide advocaten kregen weinig reacties op het afnemen van de SCIL van verdachten, behalve dat een verdachte verbaasd was over de onderdelen van de SCIL; hij moest klokkijken en rekensommen maken. Voor wat betreft het afnemen van de SCIL op het politieverhoor merkten ze verder geen

bijzonderheden op bij de verdachten die zij bijstonden. Het afnemen door DOCK verliep rustig en goed, meldden ze allebei.

Speciale OM-hoorzitting

Beide advocaten hebben verdachten bijgestaan op de speciale OM-hoorzittingen die buiten coronatijd in de wijk gehouden zijn. Een advocaat beschreef dat zijn cliënt goed voorbereid was, zowel door hemzelf als door een hulpverlenende organisatie. Daardoor begreep de cliënt wat er ging gebeuren. Desondanks vond de vond hij het heel spannend, merkte de advocaat, en was hij kort in zijn antwoorden. Hij vond het moeilijk om over de feiten te praten, maar heeft zich wel kunnen uiten. De andere advocaat vertelde dat de extra tijd op zitting goed van pas kwam. De officier gebruikte die om de persoonlijke omstandigheden extra te bespreken. Zelf vond de advocaat het ongelukkig dat de zitting half digitaal was (hij en zijn cliënt zaten in een kamer en de officier van justitie met videoverbinding in een andere kamer), maar zijn cliënten vonden het in zijn beleving prima. Hij bemerkte geen boosheid of frustratie achteraf. Dat hun zaken geseponeerd werden en ze geen straf kregen, speelde daarin ongetwijfeld een rol, vertelt de advocaat.

6. Wat leren we van deze pilot?

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de hoofdvraag: wat kunnen we leren van dit project en wat zijn aandachtspunten voor een bredere toepassing? We noemen eerst de opbrengsten van de lvb-pilot. Daarna kijken we of de uitgangspunten zijn gevolgd en of daarop ontwikkeling heeft plaatsgevonden. We staan ook stil bij de bestandsdelen: welke werkten goed en welke minder goed? We sluiten af met conclusie en aanbevelingen.

6.1 Wat zijn de opbrengsten in de praktijk?

Als eerste stellen we de vraag: wat heeft de lvb-pilot opgeleverd in de praktijk in Rotterdam-Zuid?

6.1.1 Een bottom-up samenwerking die het strafrecht toegankelijker maakt voor mensen met een lvb

In anderhalf jaar tijd heeft het werken met de ontwikkelde werkwijzen een samenwerkingsvorm opgeleverd in Rotterdam-Zuid die maakt dat mensen met een lvb vroeger gesignaleerd en beter bejegend worden. Bijzonder aan deze pilot is dat de samenwerking heel breed is, breder dan alleen een aantal organisaties in het justitiële domein. Doordat professionals van verschillende organisaties deelnamen aan de pilot, krijgen het sociaal domein en het justitiële domein in Rotterdam-Zuid meer aandacht voor het feit dat mensen mogelijk een lvb kunnen hebben en voor de betekenis daarvan. Uiteraard zijn verbeteringen mogelijk – waarover meer in het verdere van dit hoofdstuk – maar de bejegening en de aanpak of hulp die deze doelgroep krijgt verbetert, wat ertoe kan leiden dat mensen minder snel in aanraking komen met het strafrecht en dat recidive vermindert.

Bottom-up

In de lvb-pilot in Rotterdam-Zuid hebben professionals zelf de werkwijzen ontwikkeld, ze zijn niet van bovenaf opgelegd. De projectgroep bestond voor een groot deel uit professionals in de uitvoering die de werkwijzen vormgaven en zorgden dat die werden uitgevoerd binnen hun eigen organisatie. Deze bottom-up manier van werken kent risico's, bijvoorbeeld dat dingen stil komen te liggen bij personele wisselingen, maar heeft bijgedragen aan het draagvlak voor de pilot en de intrinsieke motivatie van professionals binnen de organisaties.

Kortere lijnen

Doordat er in beide sporen zoveel samengewerkt wordt en beide sporen maandelijks bij elkaar komen, zijn de lijntjes tussen organisaties korter geworden. Ook de deskundigheidsbevordering droeg hieraan bij. Het creëert gezamenlijkheid. Uiteindelijk hebben korte lijntjes positieve gevolgen voor de doelgroep. Bijvoorbeeld omdat men snel de juiste persoon in kan schakelen die bekwaam is op het gebied van mensen met een lvb. Zo liet een advocaat weten dat hij ook weleens rechtstreeks gebeld wordt vanuit het politiebureau Zuidplein: 'ik heb hier iemand en daar is wat mee'.

Voortzetting

In beide sporen heeft iedereen aangeven door te gaan met de lvb-pilot. Nu deze officieel is afgelopen, gaan ze zelf door met de samenwerking, de overleggen en het verder ontwikkelen van de werkwijzen.

6.1.2 Professionals ontwikkelen zich op het gebied van lvb

Professionals in het spoor preventie zien dat hun organisaties erg zijn gegroeid in de bewustwording van en de omgang met mensen met lvb. Op het individueel niveau van de professional, als gevolg van de deskundigheidsbevorderingen en het werken met de werkwijze, maar ook in het geheel als organisatie. Deelnemers aan de pilot zijn van ver gekomen. In het begin kwam een van hen binnen bij de projectgroep:

“... ik heb gisteren nog even gegoogled op lvb.”

Over de hele breedte is deze ontwikkeling waarneembaar, zowel in het spoor preventie als het spoor straf. Het voorbeeld van de advocaat die weleens gebeld wordt vanuit het politiebureau laat zien dat er ook onder sommige politiemedewerkers besef groeit dat mensen met een lvb baat hebben bij een gepaste omgang. Een medewerker van DOCK vertelt dat zijn collega's mensen met een lvb nu beter begrijpen dan voor de pilot:

“...daarvoor was het meestal: ‘aagh die persoon is lastig of die persoon komt zijn afspraken niet na, of die persoon is onbetrouwbaar’.”

Het zijn dus niet alleen de professionals die de trainingen hebben gevolgd of in de projectgroep zitten die zich ontwikkelen, maar ook collega's verder in de organisatie, die zich ontwikkelen. De advocaten die wij aan het einde van de pilot spraken, hebben de indruk dat alle betrokkenen zich goed bewust zijn van het belang van de lvb-pilot en daardoor mensen goed bejegenen. Een advocaat vat zijn ervaring als volgt samen:

“Gevoelsmatig is de houding van de politie en de officier iets begripvoller”

6.1.3 Organisaties ontwikkelen eigen aanpak voor mensen met een lvb

Het groeien als organisatie blijkt ook uit het feit dat werkwijzen steeds meer in de hele organisatie worden doorgevoerd. Doordat dit project gebonden is aan de afgesproken postcodegebieden, was in eerste instantie vaak vooral het team in het betreffende gebied betrokken. JOZ heeft vanwege de ervaringen in dit project besloten om de werkwijze in de hele organisatie toe te passen. DOCK maakt de SCIL een standaardonderdeel van de intake. Ook het jongerenloket is als organisatie bezig om mensen met een lvb beter te begeleiden. Dit project vormde daar geen directe aanleiding toe, maar een en ander versterkt elkaar wel. Binnen het OM is de e-learning 'multiproblematiek en LVB' ontwikkeld voor alle OM-professionals waar onder meer de officieren uit deze pilot vertellen over hun ervaringen met verdachten met een lvb. We zien bij nagenoeg alle betrokken organisaties dat zij zich beraden over hun omgang met mensen met een lvb en daar stappen in nemen. Uit de interviews blijkt ook dat professionals het heel belangrijk vinden dat hun organisatie goed is afgestemd op mensen met een lvb.

6.1.4 Toekomstige professionals voorbereid

Door het betrekken van studenten van Inholland bij de monitoring en evaluatie van deze pilot is er op de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening meer aandacht gekomen voor het omgaan met mensen met een lvb. De toekomstige professionals zijn daardoor meer op deze beroepspraktijk voorbereid.

6.2 Zijn de uitgangspunten gevolgd?

Bij de start van de pilot zijn een aantal uitgangspunten geformuleerd, die fungeerden als bouwstenen bij het ontwikkelen van de werkwijzen (zie 3.1.2). Nu we hebben gezien hoe de pilot in de praktijk verliep, kunnen we beoordelen in hoeverre de bouwstenen zijn nageleefd in de pilot, en of er vorderingen zijn gemaakt bij op dat gebied. Zoals te zien in de onderstaande tabel, is dat bij bijna alle uitgangspunten het geval.

Uitgangspunt	Oordeel van de onderzoekers
Investeren in preventie.	Voldaan. Een van de twee sporen uit de pilot richtte zich op preventie onder jongeren met een lvb.
Vroeger signaleren.	Voldaan.

	In beide sporen zien we dat er stappen zijn gezet om vroeger te signaleren en dat dit ook gelukt is. Het signaleren van een lvb nog voor het politieverhoor is een goed voorbeeld van een vernieuwende werkwijze.
Kennis en kunde ontwikkelen bij professionals.	<i>Voldaan.</i> Tot het einde van de pilot toe maakte deskundigheidsbevordering van professionals deel uit van de werkwijze. Ook organisaties als geheel hebben profijt gehad van de pilot lvb; ze ontwikkelden hun eigen aanpak van mensen met een lvb.
Breder toepassen van de SCIL.	<i>Voldaan.</i> De SCIL was een basiselement in beide sporen. Ondanks maar ook dankzij de ondervonden knelpunten is veel geleerd over het toepassen van de SCIL.
Lvb-proof interventies inzetten.	<i>Niet voldaan.</i> De taakstraffen in de wijk zijn wel voorbereid, maar uiteindelijk om redenen als gegeven in 5.1.10 niet uitgevoerd. In het spoor preventie was het niet de bedoeling om nieuwe interventies te ontwikkelen.
Een aangepaste omgang met begrijpelijke communicatie voor mensen met een lvb.	<i>Voldaan.</i> Op verschillende manieren is aan dit uitgangspunt gewerkt. Bijvoorbeeld door betrokken professionals trainingen aan te bieden, deskundige advocaten op het gebied van lvb in te zetten, de taal op OM-hoorzittingen aan te passen en extra tijd uit te trekken.
Een zo lokaal mogelijke aanpak.	<i>Gedeeltelijk voldaan.</i> De voorgenomen hoorzittingen konden vanwege corona niet in de wijk plaatsvinden. Tot taakstraffen in de wijk is het om verschillende redenen als benoemd in 5.1.10 niet gekomen. Wel zijn zoveel mogelijk lokale professionals van lokale organisaties ingezet.
Integrale aanpak, gericht op samenwerking.	<i>Voldaan.</i> De pilot richtte zich nadrukkelijk op het straf én op preventie, in het sociaal domein. De organisaties uit beide sporen hadden maandelijks overleg met elkaar. Sommigen waren actief in beide sporen.
Voortborduren op bestaande aanpakken, pilots en projecten.	<i>Voldaan.</i> Er is gekeken naar de pilot nazorg na jeugddetentie, de pilot HALT 18+ en andere pilots op het gebied van lvb die via het ZVHRR lopen. Door de brede samenstelling van de projectgroep kwamen andere pilots geregeld ter sprake.
Schaalbare en betaalbare werkwijzen die niet teveel afwijken van bestaande werkwijzen.	<i>Gedeeltelijk voldaan.</i>

De meeste onderdelen zijn schaalbaar, maar andere weken teveel af van bestaande werkwijzen. Hierbij denken we met name aan de complexe werkwijze m.b.t. de SCIL in het spoor straf. De afhankelijkheid van bereidwilligheid vanuit de politie, welzijnspartners en de advocatuur maakt dit kwetsbaar.

Tabel 7: naleving van de geformuleerde uitgangspunten

6.3 Werken de bestandsdelen?

In de onderstaande tabel hebben wij aangegeven welke bestandsdelen uit de werkwijze succesvol waren op basis van verloop in de praktijk zoals wij die beschreven in hoofdstuk 4 en 5 en van welke bestandsdelen het nog niet duidelijk is. Daarna volgt op elk bestandsdeel een korte toelichting.

Aantoonbaar succesvol	Niet aangetoond/nog onduidelijk	Deels succesvol, deels niet
Deskundigheidsbevordering	SCIL in spoor preventie	Advocatenpoule
Oordeel ATP, uitwisselen informatie ketenpartners	Afnemen SCIL voorafgaand aan politieverhoor	
Speciale OM-hoorzitting	OM-hoorzitting in de wijk	
	Taakstraffen in de wijk	

Tabel 8: werkzaamheid van de bestandsdelen

6.3.1 Deskundigheidsbevordering

Zoals beschreven in hoofdstuk 3 waren alle deelnemers die wij interviewden vol lof over de deskundigheidsbevordering. Enerzijds vanwege de inhoud en het agenderen van het thema, anderzijds vanwege het contact met professionals uit andere organisaties die ze normaal nooit ontmoeten, maar nu wel mee samenwerken. Het schiep gezamenlijkheid.

6.3.2 Uitwisselen informatie ketenpartners

De lvb-pilot in Rotterdam-Zuid laat zien dat het uitwisselen van informatie tussen ketenpartners over de verdachte een positief effect heeft op de herkenning van mensen met een lvb. Het ATP kon bij 21% van alle verdachten achterhalen of al dan niet (vermoedelijk) sprake was van een lvb. Voor het eerste politieverhoor was dit oordeel al bekend. Verdere samenwerking tussen de advocatuur, reclassering, politie en het OM na het verhoor, bevorderde de signalering van een lvb.

6.3.3 Gebruik SCIL in het spoor preventie

In het spoor preventie is de SCIL zes keer afgenomen en zijn nog eens drie jongeren aangemeld waarvan al bekend was dat ze een lvb hadden. Van deze negen jongeren is echter niet duidelijk hoe het hen verlopen is, omdat er geen langdurig contact mee was. In de evaluerende focusgroep van het spoor preventie was de consensus dat de SCIL meerwaarde heeft. Een lvb wordt vroeger signaleerd doordat de SCIL deel uitmaakt van de werkwijze. Wel heerst er twijfel of die in alle gevallen standaard toegepast moet worden. Een medewerker van het jongerenloket is bang voor een overkill: "...nadat de SCIL drie keer is afgenomen, weten de jongeren wel hoe ze een klok moeten tekenen".

Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat niet altijd alle jongeren standaard werden aangemeld voor de pilot en dat vervolgens de SCIL bij hen werd afgenomen, vanwege schroom bij het ter sprake brengen van de SCIL, een gebrek aan urgentie, daadkracht en eigenaarschap. Een vervolg waarbij elke professional uit het team altijd de SCIL gebruikt zou meer inzicht verschaffen over de wenselijkheid van de SCIL als standaardonderdeel van de intake. Als bij meer jongeren die langer in

beeld blijven de SCIL wordt afgenomen, zullen ook de effecten duidelijker worden van de hulp op maar die jongeren krijgen.

Schroom bij het ter sprake brengen van de SCIL

Ten aanzien van schroom bij het benaderen van jongeren voor de SCIL, kunnen we stellen dat dit een grote rol speelde bij organisaties in het sociaal domein, in het spoor preventie van deze pilot. In ander onderzoek werd dit ook gesignaleerd bij professionals die de SCIL afnemen (Drost et al., 2021; Teeuwen et al., 2020). In het spoor straf was daarentegen geen sprake van schroom. De advocaten konden als medestander van de verdachten de SCIL ter sprake brengen als zijnde in het belang van de verdachten. De maatschappelijk werker die vervolgens de SCIL afnam, kon dit zonder moeite doen.

Hierin schuilt een oplossing: als je de SCIL presenteert als een hulpmiddel in het belang van de jongere, wordt het veel sneller geaccepteerd. Trainingen die in het kader van deskundigheidsbevordering werden aangeboden, kunnen jongerenwerkers hierbij helpen. Een van de jongerenwerkers vertelde bijvoorbeeld dat zijn twijfel werd weggenomen toen de straatarts vertelde dat een lvb-indicatie voor veel jongeren juist een opluchting is en dat ze er blij mee zijn.

6.3.4 Afnemen SCIL voorafgaand aan politieverhoor

De SCIL is in totaal vier keer afgenomen voorafgaand aan het politieverhoor. Afnahme van de SCIL voorafgaand aan het politieverhoor is wenselijk, maar om verschillende redenen kunnen we vraagtekens zetten bij de haalbaarheid ervan. Ten eerste bleek het moeilijk haalbaar vanwege de genoemde knelpunten: corona, complexiteit, verdachten die geen advocaat willen en medewerking van de politie. Zorgen voor een SCIL voorafgaand aan de OM-hoorzitting was eenvoudiger; dat kon ook in het kader van een reclasseringsadvies geregeld worden. Ten tweede zijn er vraagtekens te zetten bij de schaalbaarheid van de gebruikte werkwijze. De schaalbaarheid is er in principe wel, maar was in deze pilot sterk afhankelijk van de bereidwilligheid van DOCK en JOZ. Deze afhankelijkheid van de inzet van welzijns- en jeugdwerkers om de SCIL af te nemen zal vermoedelijk ook landelijk een rol spelen.

Deze bezwaren zouden wegvallen als de politie zelf de SCIL kon afnemen, maar daar is de organisatie op tegen. Wel zou gedacht kunnen worden over een verkorte versie – enkele vragen – die geïncorporeerd kan worden in het sociaal verhoor. Op die manier kan een mogelijke beperking alsnog vroeg gesignaleerd worden, en kan het verhoor erop worden aangepast. Dit vereist verdere toewijding en deskundigheidsbevordering bij de politie. De eenheid Rotterdam heeft hierin overigens al wel een start gemaakt met deskundigheidsbevordering op het gebied van lvb in het kader van de integrale beroepsvaardigheidstraining.

6.3.5 Speciale OM-hoorzitting

De speciale OM-hoorzittingen konden wegens corona niet in de wijk plaatsvinden. Wel was er extra tijd voor uitgetrokken en waren de officieren van justitie deskundig op het gebied van lvb. Bij 9 van de 38 verdachten op deze zittingen was er (vermoedelijk) sprake van een lvb. Zowel de betrokken advocaten als de assistent-officieren gaven aan dat die tijd nodig was in het belang van de verdachte met een lvb. Er kon langer worden stilgestaan bij de persoonlijke omstandigheden. Of de verdachten dat zelf ook zo ervaren, hebben we niet kunnen toetsen. Desondanks kunnen we voorzichtig stellen dat de speciale, aangepaste OM-hoorzittingen toegankelijker zijn voor mensen met een lvb.

6.3.6 Taakstraffen in de wijk

De taakstraffen in de wijk zijn wel voorbereid, maar uiteindelijk om redenen als gegeven in 5.1.10 niet uitgevoerd. Het is dus nog niet duidelijk hoe dit ervaren wordt door mensen met een lvb.

6.3.7 Advocatenpoule

De advocatenpoule van deskundige advocaten op het gebied van lvb had grote waarde voor de pilot. Advocaten hadden geen moeite om de SCIL te introduceren bij verdachten die zij bijstonden. Omdat zij per definitie partijdig zijn (ze staan aan de kant van de verdachte) konden zij de verdachten ervan

overtuigen dat de SCIL in hun belang was. Ook in het vervolg van het strafproces hebben advocaten die deskundig zijn op het gebied van mensen met een lvb een grote toegevoegde waarde. Voor de verdachten met een lvb zelf, maar ook richting de strafrechtketen: zij kunnen de verdachte met lvb goed bejegenen en anderen erop attenderen dat zij dat ook doen.

In deze pilot was de rol van de advocatuur vaak echter snel uitgespeeld, omdat veel verdachten geen advocaat wilden. Het is dus niet mogelijk dat advocaten bij alle aangehouden verdachten de SCIL introduceren. Ook waren er verdachten met een eigen advocaat, waarvoor de advocatenpoule dus niet werd ingeschakeld. Als deskundige advocaten ingezet kunnen worden heeft dit grote meerwaarde, maar dat kan niet in alle gevallen.

6.4 Conclusie

We kunnen concluderen dat de lvb-pilot in Rotterdam-Zuid ondanks corona veel heeft opgeleverd voor de praktijk in Rotterdam-Zuid. Mensen met een lvb worden beter bejegend, er is meer kennis en kunde over lvb en aandacht voor de mogelijkheid dat mensen een lvb kunnen hebben. De lvb-pilot is het afgelopen anderhalf jaar een continu proces geweest van keuzes maken, ervaren en bijsturen. Waar de meeste initiatieven op het gebied van lvb in Nederland ontwikkeld worden door individuele ketenpartners (Drost et al., 2021), is dit project een bijzondere en positieve uitzondering. De betrokken organisaties en hun professionals hebben een grote ontwikkeling doorgemaakt.

Op bijna alle uitgangspunten die van tevoren genoemd zijn, zijn vorderingen gemaakt. Hoewel de uiteindelijke aantallen van SCIL-afnames misschien gering lijken, zijn er heel veel lessen te trekken uit de pilot. Vernieuwen en samenwerken kost tijd, maar levert ook wat op. Zo hebben we geleerd dat het deskundigheidsbevordering, het uitwisselen van informatie van ketenpartners via het Advies- en Triagepunt en speciale OM-hoorzittingen met meer tijd en lvb-deskundige officieren (en waar mogelijk advocaten) een goede stap zijn om de aanpak en bejegening van mensen met een lvb te verbeteren. Het afnemen van de SCIL voorafgaand aan het politieverhoor is misschien wel het meest complexe bestandsdeel. Hoe succesvol dit bestandsdeel is, hangt af van de bereidwilligheid en inzet van verschillende organisaties, wat ook vraagtekens zet bij de schaalbaarheid ervan. Verdere overdenking en doorontwikkeling van dit bestandsdeel is wenselijk. De advocatenpoule met lvb-deskundige advocaten kan niet worden ingezet als verdachten geen advocaat willen of er zelf een hebben, maar heeft een grote meerwaarde wanneer die wél kan worden ingezet. De OM-hoorzittingen en taakstraffen in de wijk konden (nog) niet plaatsvinden en moeten dus nog getest worden. Naast dit inzicht over de bestandsdelen, hebben de ontwikkelde werkwijzen bij de deelnemende organisaties veel praktische kennis opgeleverd over wat wel en niet werkt op microniveau.

In onze evaluatie hebben we ook een aantal knelpunten geïdentificeerd. Hieronder staan ze in een tabel weergegeven. De AVG werd aanvankelijk door sommige professionals genoemd als knelpunt, maar in de praktijk bleek het geen knelpunt te zijn. Door toestemming te vragen aan de doelgroep bleek veel mogelijk en als er een weg gezocht werd, was die ook te vinden.

Spoor preventie	Spoor straf	Beide sporen
Schroom om de SCIL af te nemen	Samenwerking politie	Noodzaak of urgentie wordt niet gevoeld
Personeelwisselingen	Verdachten willen geen advocaat of hebben eigen advocaat	Corona
Organisatie meekrijgen	Helpt aanmeldingen in avond en weekend	
	Complexiteit	

Tabel 9: knelpunten in de lvb-pilot

De lvb-pilot laat zien hoe belangrijk het is dat de afgesproken werkwijze verankerd is in een organisatie. Zowel aan de bovenkant in vorm van beleid en steun vanuit het management, als aan de onderkant, in daadkrachtige professionals die zelf initiatief nemen. Niet overal was dat het geval. Eén van de knelpunten was dat de noodzaak of urgentie niet altijd gevoeld werd.

Ook laat de lvb-pilot het belang zien van zogenaamde best persons: bevlogen, ondernemende professionals. Professionals die collega's op sleeptouw neemt en anderen binnen de organisatie ervan overtuigt dat handelingen die extra tijd kosten uiteindelijk veel meer opleveren. Iemand die een organisatie (bottom-up) in beweging zet.

Door de geringe instroom en de coronabeperkingen was het voor deze evaluatie niet mogelijk om in contact te komen met mensen met een lvb die delen van de werkwijzen hebben meegemaakt. Om dit te ondervangen hebben we langs andere wegen getracht de ervaringen in kaart te brengen, zoals beschreven in hoofdstuk 4.2 en 5.2. Daaruit komen aanwijzingen dat mensen met een lvb zich beter bejegend voelen (meer gehoord voelen bijvoorbeeld).

6.5 Aanbevelingen voor het toepassen op grotere schaal

Voor het justitiële en het sociaal domein hebben we naast de zojuist genoemde conclusies een aantal concrete aanbevelingen op basis van de ervaringen uit deze pilot.

Aanbeveling	Toelichting
1 <i>Ontwikkel werkwijzen met professionals in de uitvoering.</i>	Professionals in de uitvoering weten het beste wat er precies nodig is en wat het beste werkt. Ook zagen we dat hun deelname draagvlak creëerde binnen organisaties. Zogenaamde 'best persons', zeer bevlogen en ondernemende professionals, komen hier goed tot hun recht.
2 <i>Veranker werkwijzen op tactisch en strategisch niveau.</i>	We concludeerden dat de werkwijzen soms onvoldoende verankerd waren in de organisaties, wat leidde tot minder besef van noodzaak of urgentie. Ook zijn de werkwijzen zonder verankering bij personeelwisselingen kwetsbaar. Daarom is het belangrijk dat er beleid en commitment vanuit het management is.
3 <i>Betrek het praktijkonderwijs.</i>	Het praktijkonderwijs kent de jongeren met een lvb en dat bleek in de pilot erg nuttig, zowel in het vormgeven van de werkwijze als in de uitvoering daarvan.
4 <i>Zorg dat uitvoerende professionals een goede introductie krijgen.</i>	Om een werkwijze echt in de haarvaten van een organisatie te krijgen, is het belangrijk dat de mensen die ermee werken een goede introductie krijgen. En ook dat er gezamenlijkheid gecreëerd wordt tussen organisaties. Een gezamenlijke kick-off door de betrokken organisaties waarbij zowel de werkwijze en het doel daarachter wordt uitgelegd kan hieraan bijdragen. Voor nieuwe collega's kan dat periodiek georganiseerd worden. Het houdt de organisaties scherp en straalt een bepaalde urgentie uit.
5 <i>Spits instructies toe op de uitvoerende professional.</i>	De werkinstructies die stapsgewijs het hele proces doornemen, waren te lang en daardoor voor de professionals die ermee moeten werken niet altijd even duidelijk. Uit interviews bleek dat professionals behoefte hadden aan een meer toegespitste i.p.v. algemene werkinstructie; zij willen vooral kort en krachtig zien wat voor hen in hun functie op dat moment relevant is. Dit kan

	ook door het visueel of schematisch te maken, zoals de werkinstructies in de bijlagen.
6 <i>Investeer in deskundigheidsbevordering.</i>	We concludeerden dat deskundigheidsbevordering om twee redenen erg bevorderlijk was voor de pilot: de kennis en het inzicht van deelnemers groeide en het leidt ook tot een betere samenwerking in de praktijk doordat de deskundigheidsbevordering samen met professionals van andere organisaties wordt gevolgd.
7 <i>Zorg dat professionals die de SCIL afnemen hiervoor voldoende toegerust zijn.</i>	Sommige professionals ondervonden handelingsverlegenheid of schroom bij het inzetten van de SCIL. Praktische training met gesprekstechnieken kunnen professionals helpen om de SCIL op een goede manier ter sprake te brengen.
8 <i>Als advocaten ingezet worden, zorg dan dat alle advocaten hiervan op de hoogte zijn en kunnen meedoen.</i>	Het bestaan van de advocatenpoule leidde bij andere advocaten tot zorgen over oneigenlijk concurrentie. In de lvb-pilot veel overleg geweest met de Orde van Advocaten Rotterdam om de zorgen weg te nemen, maar dit nam veel maanden in beslag. Het advies is dan ook om hier vanaf de start rekening mee te houden en voldoende te informeren, communiceren en samen te werken met de plaatselijke Orde van Advocaten.
9 <i>Test of onderdelen van het strafproces lokaal, in de wijk kunnen worden uitgevoerd.</i>	De voorgenomen taakstraffen en OM-hoorzittingen konden tijdens deze pilot niet in de wijk getest worden. Aangezien mensen met een lvb vaak gebaat zijn bij een lokale aanpak, verdient het aanbeveling om te onderzoeken of deze onderdelen in de wijk kunnen plaatsvinden en wat de gevolgen daarvan zijn.
10 <i>Zorg voor langdurig contact in de preventieve sfeer, zodat gemonitord kan worden.</i>	Om goed te kunnen monitoren is langdurig contact wenselijk in het spoor preventie. In deze pilot is wel vroeg signaleerd, maar werd niet duidelijk wat de gevolgen zijn van de aanpak op maat die daarop volgde.
11 <i>Houd een open mindset.</i>	Een open mindset is nodig om de omgang met mensen met een lvb te veranderen. Dat begint bij het kennisnemen van de problematiek en de omvang ervan en van wat helpt bij die omgang. Probeer te redeneren vanuit het perspectief van de mensen met een lvb. De ervaringen in deze pilot laten zien dat het helpt om dingen anders te doen.

Tabel 10: aanbevelingen voor anderen die een dergelijke samenwerking willen opzetten voor mensen met een lvb

6.6 Aanbevelingen voor de voortzetting in Rotterdam-Zuid

Ook voor de betrokken organisaties in Rotterdam-Zuid kunnen we op basis van deze evaluatie een aantal aanbevelingen doen.

Aanbeveling	Toelichting
1 <i>Ga door met de deskundigheidsbevordering.</i>	We concludeerden dat deskundigheidsbevordering om twee redenen erg bevorderlijk was voor de pilot: de kennis en het inzicht van deelnemers groeide en het leidt ook tot een betere samenwerking in de praktijk doordat de deskundigheidsbevordering samen met professionals van andere organisaties wordt gevolgd.

2	<i>Zorg dat professionals die de SCIL afnemen hiervoor voldoende toegerust zijn.</i>	Sommige professionals ondervonden handelingsverlegenheid of schroom bij het inzetten van de SCIL. De trainingen in het kader van deskundigheidsbevordering kunnen hiervoor benut worden.
3	<i>Houd de werkinstructies up-to-date.</i>	Deel ze met elkaar en verifieer van tijd tot tijd of ze nog kloppen en of ze duidelijk zijn voor alle medewerkers.
4	<i>Zorg voor langdurig contact in de preventieve sfeer, zodat gemonitord kan worden</i>	Om goed te kunnen monitoren is langdurig contact wenselijk in het spoor preventie. Door personeelwisselingen, uitstroom of doorstroom van jongeren naar andere organisaties is niet duidelijk geworden wat de effecten zijn van de vroege signalering. Dit neemt niet weg dat de gebruikte werkwijze juist is en het doorstromen erbij hoort.
5	<i>Benut de taakstraffen in de wijk.</i>	De voorbereidingen zijn getroffen en er is budget vrijgemaakt voor taakstraffen in de wijk. Als de instroom op peil blijft, kan ook dit bestandsdeel in de praktijk getest worden.
6	<i>Zorg voor regelmatig overleg.</i>	Overleg zorgt voor draagvlak in en tussen organisaties en bevordert de duurzaamheid van de ontwikkelde werkwijzen. In het spoor preventie zagen we dat het doorverwijzen en het afnemen van de SCIL vaker plaatsvond toen er regelmatig overlegd werd.

Tabel 11: aanbeveling voor de voortzetting in Rotterdam-Zuid

Literatuur

- Bak, R. D., Popma, A., Lucres Nauta-Jansen, Nieuwebeerta, P., & Jansen, J. M. (2018). *Psychosociale criminogene factoren en neurobiologische kenmerken van mannelijke gedetineerden in Nederland*. WODC. <http://rgdoi.net/10.13140/RG.2.2.36626.35528>
- Drost, V., Kluft, S., Klein Hofmeijer, E., Reiff, E., & Kaal, H. (2021). *LVB en de strafrechtketen: Procesevaluatie* (p. 63). WODC.
- Drost, V., Van Haaren, P., & Jongebreur, W. (2016). *Mensen met een licht verstandelijke beperking in het justitiële domein. Een verkenning naar de huidige uitvoeringspraktijk*. Onderzoeksbureau Significant.
- Geurts, T., & Hoekstra, M. S. (2021). *Advocaat bij politieverhoor 2017-2019*. WODC.
- Jonker, E., Schavemaker, E., & Overvecht, N. (2018). *Maatschappelijke Businesscase 'Integrale aanpak voor mensen met een licht verstandelijke beperking in detentie'*. Nico Overvest Advies.
- Kaal, H., & Bouhaj-Vrij, P. (2017). *Politiewerk met oog voor de Licht Verstandelijke Beperking. Een handreiking voor politiemedewerkers over de omgang met verdachten en slachtoffers met een LVB*. Hogeschool Leiden.
- Kaal, H., Nijman, H., & Moonen, X. (2015). *Screeener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking (SCIL) – stand van zaken 1 juli 2015*. Hogeschool Leiden.
- Kranendonk, P. R. (2017). Verdachten met een LVB in het politieverhoor. *Justitiële verkenningen*, 43(6), 74–91. <https://doi.org/10.5553/JV/016758502017043006007>
- Leenarts, L. E. W., Van Wijngaarden, S., & Van der Giessen, L. (2017). *Gedraginterventies voor jongeren met een licht verstandelijke beperking: Een inventarisatie van het huidige aanbod binnen de jeugdstrafrechtketen*. Expertisecentrum William Schrikker.
- Teeuwen, M., Bruggeman, M., Dirkse, M., & Malsch, M. (2020). *Een levensloopstudie naar licht verstandelijk beperkten in het strafrecht en in de zorg*.
- Teeuwen, M., & Malsch, M. (2017). *Licht Verstandelijk Beperkte jongeren in de strafprocedure: Knelpunten en risico's*. Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving.
- Woittiez, I., Eggink, E., & Ras, M. (2019). *Het aantal mensen met een licht verstandelijke beperking: Een schatting* (p. 11). Sociaal en Cultureel Planbureau.

Documenten

Openbaar Ministerie (juli 2019). Nieuwsbrief Straf met Zorg, nummer 5. Geraadpleegd via <https://om.foleon.com/my-first-group/nieuwsbrief-straf-met-zorg-vijfde-editie/cover/>

Bijlage: werkinstructies

Werkinstructie Preventie - jongeren t/m 23 jaar

Deze handreiking/werkinstructie is voor alle professionals uit het zorg-, straf- en sociaal domein die deelnemen aan het LVB-experiment.

Vertrekpunt: je komt als professional vanuit één van de betrokken organisaties in contact met een jongere uit de Tarwewijk waar je zorgen over hebt (vanwege overlast in de wijk, problemen thuis, psychische problematiek, problemen op school, vermoedelijk crimineel gedrag/foute vrienden).

Stap 1: je belt met [naam] (ondersteuningscoördinator Het Praktijkcollege Zuidwijk, [telefoonnummer]) om te vragen of de jongere op het Praktijkonderwijs zit. Als dat het geval is, is er sprake van LVB en hoeft er geen SCIL meer te worden afgenomen. De regie rondom deze jongere ligt in dat geval bij HPC; zij schakelen eventueel met het wijkteam, DOCK of JOZ voor aanvullende begeleiding. HPC vraagt goedkeuring aan de jongere (& ouders) om de gegevens te delen met de projectpartners voor de duur van het project.

Stap 2: als de jongere niet bekend is bij HPC, bel je de jongerencoach van DOCK [naam, telefoonnummer].

Stap 3: [naam] filtert de vraag en overlegt bij zorgen over veiligheid, overlast, vermoedelijk crimineel gedrag/foute vrienden met de jongerenwerkers van JOZ, [naam, telefoonnummer] of [naam, telefoonnummer] met het verzoek om contact te leggen met de betreffende jongere. De regie ligt vanaf dit moment bij JOZ. Bij meervoudige problematiek overlegt [naam] met de jongerencoach van het wijkteam [naam, telefoonnummer]. De regie ligt vanaf dit moment bij het wijkteam of bij DOCK.

Stap 4: de jongerenwerkers/jongerencoaches van DOCK, wijkteam of JOZ voeren altijd de SCIL uit op het moment dat zij in contact komen met een nieuwe jongere waarover zij verantwoordelijk zijn voor de aanpak en de jongere geen Havo-opleiding of hoger volgt/heeft gevolgd. Vervolgens starten ze een vorm van begeleiding aansluitend bij het niveau van de jongere. De betrokken professional vraagt goedkeuring aan de jongere (& ouders) om de uitkomsten van de SCIL te delen met een andere organisatie in het geval van overdracht en op- en afschalen.

Stap 5: DOCK, JOZ, TOS, wijkteam en HPC registreren gedurende het project de voortgang van de aanpak (aantal afnames SCIL, aantal weigeraars, aantal jongeren met vermoedelijke LVB-problematiek, aantal jongeren waar begeleiding op is ingezet). Ze delen deze informatie geanonimiseerd in de maandelijkse projectgroep.⁸

Stap 6: professionals van de betrokken organisaties in de Tarwewijk passen hun eigen aanpak en bejegening aan op het moment dat ze met deze jongere in contact komen en weten dat er sprake is van vermoedelijke LVB-problematiek. Zo zullen de professionals van DOCK met jongeren meegaan wanneer zij een afspraak hebben met het Jongerenloket.

Stap 7: indien je je als betrokken professional ernstige zorgen maakt als het gaat om eventuele geweldsdreiging of van de overlast/criminaliteit die de jongere veroorzaakt, kun je als professional een veldaanmelding doen bij het Zorg- en Veiligheidshuis Rotterdam-Rijnmond (ZVHRR). Via [e-mailadres] kun je een veldaanmeldingsformulier opvragen. Na de veldaanmelding wordt er binnen het ZVHRR op het Advies en Triagepunt (ATP) informatie verzameld vanuit de verschillende systemen (straf, civiel, bestuursrecht en zorg) van de ketenpartners. Hierdoor ontstaat er een compleet beeld van de

⁸ De partners die in het kader van dit experiment in hun werk gebruik zullen gaan maken van de SCIL zijn DOCK, JOZ en het Wijkteam. In hun werk zullen zij voorafgaand aan het afnemen van de SCIL de cliënt toestemming vragen om de gegevens te mogen delen met de voor deze client en zijn begeleiding/hulpvraag relevante partners. Het experiment behelst geen nieuwe werkwijze, dus de gegevens worden (indien toestemming is verleend) meegenomen in de reguliere werkwijze, werkoverdracht en/of doorverwijzing tussen partijen.

leefgebieden en zien we welke partners betrokken zijn bij de casus. Op basis van deze informatie worden de (geweld)risico's getaxeerd én vindt er advies en triage op complexiteit plaats door een van de procesregisseurs binnen het ZVHRR. De uitkomst van de triage en risicotaxatie kan zijn dat de problematiek van dusdanig ernstige en/of complexe aard is dat de casus, in overleg met de melder, gaat vallen onder de aanpak van het ZVHRR. De procesregie over de persoonsgerichte aanpak wordt nu gevoerd door het ZVHRR. Maar het kan ook zijn dat de casus toch beter op een andere tafel belegd kan worden. In dat geval krijgt de melder advies waar de casus het best behandeld kan worden en welke partners daarvoor nodig zijn.

Werkinstructie meerderjarige verdachten

Deze handreiking/werkinstructie is voor alle professionals uit het zorg-, straf- en sociaal domein die deelnemen aan het LVB-experiment.

Vertrekpunt: een volwassene woonachtig op een adres met postcode 3081, 3082, 3083 of 3084 wordt verdacht van een VVC-delict als bedreiging, belediging, mishandeling, diefstal of een kleinere drugszaak. De verdachte wordt door de politie aangehouden, zit in de politiecel op Zuidplein en stroomt in op ZSM. Voorgeleidingszaken vallen buiten de scope van dit experiment (of stromen uit op het moment van besluit tot voorgeleiden). We nemen ook de geplande aanhoudingen mee in het experiment.

Stap 1: De verdachte wordt voorgeleid aan de hulpOvJ van de politie. De hulpOvJ vraagt of de verdachte woont en is ingeschreven in de Tarwewijk, Oud-Charlois, Carnisse of Wielewaal. Als de verdachte in een van deze wijken woont én de Nederlandse taal machtig is, stroomt de verdachte in bij het LVB-experiment. De hulpOvJ vult [naam, e-mailadres], coördinator van de advocatenpoule, in als advocaat op het meldingsformulier richting de piketcentrale op het moment dat de verdachte geen voorkeursadvocaat heeft. Parallel wordt de zaak door de politie geregistreerd waardoor de zaak op de verdachtenmonitor verschijnt. Deze werkzaamheden duren maximaal 40 minuten.

Stap 2: [naam coördinator advocatenpoule] ontvangt de melding van de piketcentrale en schakelt als coördinator van de advocatenpoule met collega's wie deze zaak op zich neemt. De advocaat is binnen 2 uur aanwezig op bureau Zuidplein. Als de verdachte al een (andere) voorkeursadvocaat heeft of er is niemand van de advocatenpoule beschikbaar, dan blijft de zaak toch vallen onder het experiment (wordt wel geregistreerd).

Stap 3: Na het signaal van een aangehouden verdachte op de verdachtenmonitor checken de ZVHRR-medewerkers op het Advies en Triagepunt (ATP) de postcode en dat de verdachte is aangehouden binnen district Rotterdam-Zuid (dan zit de verdachte namelijk meestal in het arrestantencomplex van bureau Zuidplein). Indien er sprake is van postcode 3081, 3082, 3083 of 3084 als woon-/ verblijfadres én de verdachte op bureau Zuidplein vastzit, wordt op het mapje duidelijk zichtbaar gemaakt "LVB-experiment Tarwewijk". Door de medewerkers van gemeente en reclassering wordt gecheckt of bekend is dat er sprake is van vermoedelijke LVB-problematiek. Op het mapje wordt dit helder aangegeven. Het ATP geeft het mapje aan de ketenprocescoördinator (KPC'er) op ZSM. Deze werkzaamheden op het ATP duren maximaal 30 minuten.

Stap 4: Als er "LVB-experiment Tarwewijk" op het mapje staat dan geeft de KPC'er het mapje aan de politiecoördinator (poco). De KPC'er vermeldt op de monitor 'LET OP: LVB-experiment'. De poco belt met het politiebureau Zuidplein op [telefoonnummer] dat de zaak onder het experiment valt en of er wel of geen vermoeden bekend is van LVB-problematiek.

Stap 5: Als er "LVB-experiment Tarwewijk" op het mapje staat, mailt de KPC'er [naam, e-mailadres] als coördinator van de advocatenpoule:

- de naam en geboortedatum van de verdachte;
- de dat-informatie van de jeugdpartners (of de minderjarige bekend is bij de RvdK/JBRR/WSG en/of Halt en of er sprake is van (vermoedelijke) LVB-problematiek).

Deze werkzaamheden van de KPC'er en poco duren maximaal 15 minuten. Ook ontvangt DOCK een signaal dat er een verdachte op bureau Zuidplein vastzit waar mogelijk een SCIL moet worden uitgevoerd.

Stap 6: De advocaat uit de advocatenpoule is aanwezig op het politiebureau Zuidplein en belt met de poco over de uitkomsten van het ATP van de betreffende verdachte. Wanneer er geen vermoedens van LVB-problematiek bij het ATP bekend zijn en het opleidingsniveau is lager dan havo (of onbekend) vraagt de advocaat aan de verdachte of hij akkoord gaat met het uitvoeren van een SCIL door DOCK of JOZ en het delen van de uitkomsten met de verbalisant. Als de verdachte hiermee

akkoord is mailt de advocaat tussen 9.00 en 17.00 met DOCK [e-mailadres] en tussen 17.00 en 22.00 uur met JOZ [e-mailadres] met het signaal dat ze binnen 10 minuten op het bureau Zuidplein zijn om de SCIL af te nemen. Deze werkzaamheden duren maximaal 20 minuten. Als de verdachte niet akkoord gaat met het afnemen van de SCIL gebeurt dat niet. De advocaat informeert DOCK/JOZ over deze “afmelding”. Ook als de verdachte geen advocaat wil, kan er op het politiebureau geen SCIL worden afgenomen.

Wanneer JOZ 's avonds niet in staat is om de SCIL uit te voeren doen zij een extra beschikbaarheidscheck bij DOCK [2 e-mailadressen] voor het uitvoeren van de SCIL op bureau Zuidplein.

Stap 7: DOCK neemt (met een eigen SCIL-formulier) op weekdays tussen 9.00 en 17.00 uur de SCIL af bij de verdachte in aanwezigheid van de advocaat. JOZ doet dit op weekdays tussen 17.00 en 22.00 uur. Deze werkzaamheden duren maximaal 15 minuten. DOCK/JOZ geeft het SCIL-formulier na afloop aan de advocaat. Wanneer DOCK/JOZ niet beschikbaar is om de SCIL voor verhoor uit te voeren, blijft de verdachte onderdeel van het experiment en kan de SCIL op een later moment worden uitgevoerd door de verantwoordelijke partner zoals bijvoorbeeld de reclassering.

Stap 8: De politie neemt een verhoor af, passend bij het niveau van de verdachte, in aanwezigheid van de advocaat uit de advocatenpoule.

Stap 9: Bureau Zuidplein mailt het poco-formulier aan de poco. Hierin wordt aangegeven dat het een zaak binnen het LVB-experiment betreft, of de SCIL is afgenomen en wat hiervan de uitkomst is. Deze activiteit duurt maximaal 10 minuten.

Stap 10: De poco op ZSM brengt de beschikbare informatie vanuit bureau Zuidplein met voorrang in richting de ZSM-OvJ.

Stap 11: Alle zaken die onder dit experiment vallen (alle meerderjarige verdachten met deze postcodes waarbij een SCIL is uitgevoerd, LVB-problematiek is vastgesteld of nog onduidelijk of er sprake is van LVB-problematiek) worden door de officier besproken met alle ketenpartners. Alle ketenpartners nemen voor deze zaken voldoende tijd om de systemen grondig te checken op eventuele LVB-problematiek en waar nodig te bellen met collega's in de wijk (sociaal wijkteam, wijkagent etc.) voor nadere informatie. Bij de triage en afdoeningsbeslissing wordt door de officier rekening gehouden met de keteninformatie en de eventuele uitkomsten van de SCIL:

- Overweeg ASR. Niet elke LVB'er valt per definitie onder het ASR. Het doel van ASR is om recht te doen aan de ontwikkelingsleeftijd en een interventie uit het jeugdstrafrecht in te zetten, als dat een meer zinvolle reactie is.
- Overweeg een afdoening binnen het project Halt 18+.
- Kies bij voorkeur voor oproepen voor een OM-hoorzitting of dagvaarden boven een kale strafbeschikking of direct horen via de dienst. Er zijn speciale OM-hoorzittingen op bureau Zuidplein in de Tarwewijk.
- Als er een vermoeden van LVB is, vraag een reclasseringsrapport aan. Laat daarbij vermelden dat het gaat om een zaak die valt onder het experiment, de reclassering maakt dan een gericht plan van aanpak. Als de SCIL langer dan één jaar geleden is afgenomen, laat dan in de aanvraag ook vermelden dat een nieuwe SCIL gewenst is.
- Als er geen vermoeden van LVB is en geen SCIL is afgenomen, kijk dan in het sociaal verhoor naar de vraag over het opleidingsniveau. Als verdachte onderwijs lager dan HAVO heeft gevolgd, kijk dan naar de vorige 3 gedachtestreepjes. Als het opleidingsniveau hoger is, dan stopt de speciale aanpak hier.
- Als er 1) geen advocaat betrokken is of er is geen SCIL afgenomen, maar er is niet met zekerheid te zeggen dat er geen sprake is van LVB (dus weet je niet of het schoolniveau HAVO of hoger is) én 2) komt de verdachte in aanmerking voor een OMSB (strafbeschikking door het OM): plan de

zaak dan op de OM-hoorzitting in de Tarwewijk en vraag een reclasseringsrapport aan met de vermelding dat een nieuwe SCIL gewenst is.

Stap 12: Bij de verwerking van de zaak neemt de beoordelaar/administratief medewerker de volgende stappen:

- De datum van de zitting (OM-hoor of PR) wordt afgestemd met de sociale advocaat die bij het verhoor was (zie lijstje met contactgegevens).
- Als het een OM-hoorzitting betreft, worden de zaken gepland op de speciale OM-hoorzitting in de wijk welke in GPS staan.
- Als er een reclasseringsadvies wordt aangevraagd, dan wordt daarbij vermeld: "LVB-experiment Tarwewijk". Als geen SCIL is afgenomen of de SCIL langer dan één jaar geleden is afgenomen, wordt in de aanvraag vermeld 's.v.p. opnieuw een SCIL afnemen'.

Stap 13: Bij verdachten uit het experiment zorgt de 3RO voor een gericht Plan van Aanpak in het reclasseringsadvies waarbij ook andere (gemeentelijke) instanties worden betrokken en waarin LVB-proof interventies worden opgenomen.

Stap 14: Als er sprake is van een taakstraf, vindt deze zo snel mogelijk plaats in Rotterdam-Zuid.

Werkinstructie minderjarige verdachten (jongeren 12 t/m 17 jaar)

Deze handreiking/werkinstructie is voor alle professionals uit het zorg-, straf- en sociaal domein die deelnemen aan het LVB-experiment.

Vertrekpunt: een minderjarige woonachtig op een adres met postcode 3081, 3082, 3083 of 3084 wordt verdacht van een VVC-delict als bedreiging, belediging, mishandeling, diefstal of een kleinere drugszaak. De minderjarige wordt door de politie aangehouden, zit in de politiecel op Zuidplein en stroomt in op ZSM. Verdachten van zwaardere delicten vallen buiten de scope van dit experiment (of stromen uit op het moment van besluit tot voorgeleiden bij de RC). Wel nemen we de ontboden verdachten van VVC-delicten (die bij de politie 'op de plank liggen') ook mee in het experiment.

Stap 1: de minderjarige verdachte wordt voorgeleid aan de hulp-OvJ van de politie. De hulp-OvJ vraagt of de verdachte woont en is ingeschreven in de Tarwewijk, Oud-Charlois, Carnisse of Wielewaal. Als de verdachte in één van deze wijken woont en de Nederlandse taal machtig is, stroomt de verdachte in bij het LVB-experiment. De hulpOvJ vult [naam en e-mailadres], coördinator van de advocatenpoule, in als advocaat op het meldingsformulier richting de piketcentrale op het moment dat de verdachte geen voorkeursadvocaat heeft. Parallel wordt de zaak door de politie geregistreerd waardoor de zaak op de verdachtenmonitor verschijnt. Deze werkzaamheden duren maximaal 40 minuten.

Stap 2: [naam] ontvangt de melding van de piketcentrale en schakelt als coördinator van de advocatenpoule met collega's wie deze zaak op zich neemt. De advocaat is binnen 2 uur aanwezig op bureau Zuidplein. Als de verdachte al een (andere) voorkeursadvocaat heeft of er is niemand van de advocatenpoule beschikbaar, dan blijft de zaak toch vallen onder het experiment (wordt wel geregistreerd).

Stap 3: Na het signaal van een aangehouden verdachte op de verdachtenmonitor checken de ZVHRR-medewerkers op het Advies en Triagepunt (ATP) de postcode en dat de verdachte is aangehouden binnen district Rotterdam-Zuid (dan zit de verdachte namelijk meestal in het arrestantencomplex van bureau Zuidplein). Indien er sprake is van postcode 3081, 3082, 3083 of 3084 als woon-/ verblijfadres én de verdachte op bureau Zuidplein vastzit, wordt op het mapje duidelijk zichtbaar gemaakt "LVB-experiment Tarwewijk". De administratieve ondersteuning (AO) van het ZVHRR voert de verdachte in vPGA in en geeft de jeugdpartners op de ZSM te kennen dat een minderjarige verdachte is aangehouden, welke onder het experiment valt. Deze werkzaamheden duren 5 minuten.

Stap 4: De RvdK, JBRR, Halt en de WSG gaan in hun systemen na of de minderjarige bekend is en of er sprake is van (vermoedelijke) LVB-problematiek. De RvdK, JBRR, Halt en WSG koppelen deze informatie terug met de AO van het ZVHRR. De AO schrijft op het mapje of de minderjarige bekend is bij de jeugdpartners en of er sprake is van (vermoedelijke) LVB-problematiek. Aansluitend levert de AO het mapje in bij de KPC'er. Deze werkzaamheden duren maximaal 30 minuten. NB: vanwege COVID-19 maatregelen is er een aangepaste digitale werkwijze op de ZSM.

Stap 5: Als er "LVB-experiment Tarwewijk" op het mapje staat dan geeft de KPC'er het mapje aan de politiecoördinator (poco). De KPC'er vermeldt op de monitor "LET OP: LVB-experiment". De poco belt met het politiebureau Zuidplein op [telefoonnummer] dat de zaak onder het experiment valt en of er wel of geen vermoeden bekend is van LVB-problematiek.

Stap 6: Als er "LVB-experiment Tarwewijk" op het mapje staat, mailt de KPC'er [naam en e-mailadres] als coördinator van de advocatenpoule:

- de naam en geboortedatum van de verdachte;
- de dat-informatie van de jeugdpartners (of de minderjarige bekend is bij de RvdK/JBRR/WSG en/of Halt en of er sprake is van (vermoedelijke) LVB-problematiek).

Deze werkzaamheden van de KPC'er en poco duren maximaal 15 minuten. Ook ontvangt DOCK een

signaal dat er een minderjarige verdachte op bureau Zuidplein vastzit waar mogelijk een SCIL moet worden uitgevoerd.

Stap 7: De advocaat uit de advocatenpoule is aanwezig op het politiebureau Zuidplein. Wanneer er geen vermoedens van LVB-problematiek bij de ZSM-partners bekend zijn, het opleidingsniveau lager is dan havo (of onbekend) en de minderjarige verdachte een first offender is, vraagt de advocaat aan de verdachte of hij akkoord gaat met het uitvoeren van een SCIL en het delen van de uitkomsten met de verbalisant. Als de verdachte hiermee akkoord is mailt de advocaat tussen 9.00 en 17.00 met DOCK [e-mailadres] en tussen 17.00 en 22.00 uur met JOZ [e-mailadres] met het signaal dat ze binnen 10 minuten op het bureau Zuidplein zijn om de SCIL af te nemen. Deze werkzaamheden duren maximaal 20 minuten. Als de verdachte niet akkoord gaat met het afnemen van de SCIL gebeurt dat niet. De advocaat informeert DOCK/JOZ over deze “afmelding”.

Stap 8: Wanneer JOZ 's avonds niet in staat is om de SCIL uit te voeren doet zij een extra beschikbaarheidscheck bij DOCK [2 e-mailadressen] voor het uitvoeren van de SCIL op bureau Zuidplein.

Stap 9: DOCK neemt (met een eigen SCIL-formulier voor minderjarigen) op weekdays tussen 9.00 en 17.00 uur de SCIL af bij de verdachte in aanwezigheid van de advocaat. JOZ doet dit op weekdays tussen 17.00 en 22.00 uur. Deze werkzaamheden duren maximaal 15 minuten. DOCK/JOZ geeft het SCIL-formulier na afloop aan de advocaat. Wanneer DOCK/JOZ niet beschikbaar is om de SCIL voor verhoor uit te voeren, blijft de verdachte onderdeel van het experiment en kan de SCIL op een later moment worden uitgevoerd door de verantwoordelijke jeugdpartner.

Stap 10: De politie neemt een verhoor af, rekening houdend met eventuele LVB-problematiek bij de verdachte, in aanwezigheid van de advocaat uit de advocatenpoule en de ouders/verzorgers van de verdachte als laatstgenoemden aanwezig zijn.

Stap 11: Bureau Zuidplein mailt het poco-formulier aan de poco. Hierin wordt aangegeven dat het een zaak binnen het LVB-experiment betreft, of de SCIL is afgenomen en wat hiervan de uitkomst is. Deze activiteit duurt maximaal 10 minuten.

Stap 12: De poco op ZSM brengt de beschikbare informatie vanuit bureau Zuidplein met voorrang in richting de ZSM-OvJ.

Stap 13: Alle jeugdzaken die onder dit experiment vallen (alle minderjarige verdachten met deze postcodes waarbij LVB-problematiek is vastgesteld of nog onduidelijk is of er sprake is van LVB-problematiek) worden door de officier besproken met alle jeugdketenpartners. De ketenpartners nemen voor deze zaken voldoende tijd om de systemen grondig te checken op eventuele LVB-problematiek en waar nodig te bellen met collega's in de wijk (sociaal wijkteam, wijkagent etc.) voor nadere informatie. Bij de triage en afdoeningsbeslissing wordt door de officier rekening gehouden met de keteninformatie:

- Zet in op een HALT-afdoening (als aan de voorwaarden wordt voldaan). HALT voert een SCIL uit (als dat niet al voorafgaand aan het verhoor is gebeurd) en past de interventies en bejegening aan op eventuele LVB-problematiek.
- Als een HALT-afdoening niet mogelijk is, kies dan bij voorkeur voor oproepen voor een TOMmi. Er zijn speciale TOMmi's in de Tarwewijk.
- Als er geen vermoeden van LVB is en geen SCIL in het verleden is afgenomen, kijk dan in het sociaal verhoor naar de vraag over het opleidingsniveau. Als verdachte onderwijs lager dan havo heeft gevolgd, kijk dan naar de vorige 2 gedachtestreepjes. Als het opleidingsniveau hoger is, dan stopt de speciale aanpak hier.

Stap 14: Bij de verwerking van de zaak neemt de beoordelaar/administratief medewerker de volgende stappen:

- De datum van de zitting (TOMmi of KR) wordt afgestemd met de sociale advocaat die bij het verhoor was (zie lijstje met contactgegevens).
- Als het een OM-hoorzitting betreft, worden de zaken gepland op de speciale TOMmi-hoorzitting in GPS (type zitting: OMSB LVB, de locatie is politiebureau Zuidplein). Hierbij wordt rekening gehouden met een termijn van 10-12 weken voor een raadsonderzoek.

Stap 15: Bij verdachten uit het experiment zorgt de verantwoordelijke ketenpartner (JBRR, WSG, RvdK en Halt) voor een gericht Plan van Aanpak waarin LVB-proof interventies worden opgenomen. Zij voeren de SCIL uit voorafgaand aan de zitting wanneer deze niet korter dan 1 jaar geleden is uitgevoerd, er geen eerdere IQ-test heeft plaatsgevonden en er geen aanvullende informatie (bijvoorbeeld schoolniveau) beschikbaar is.

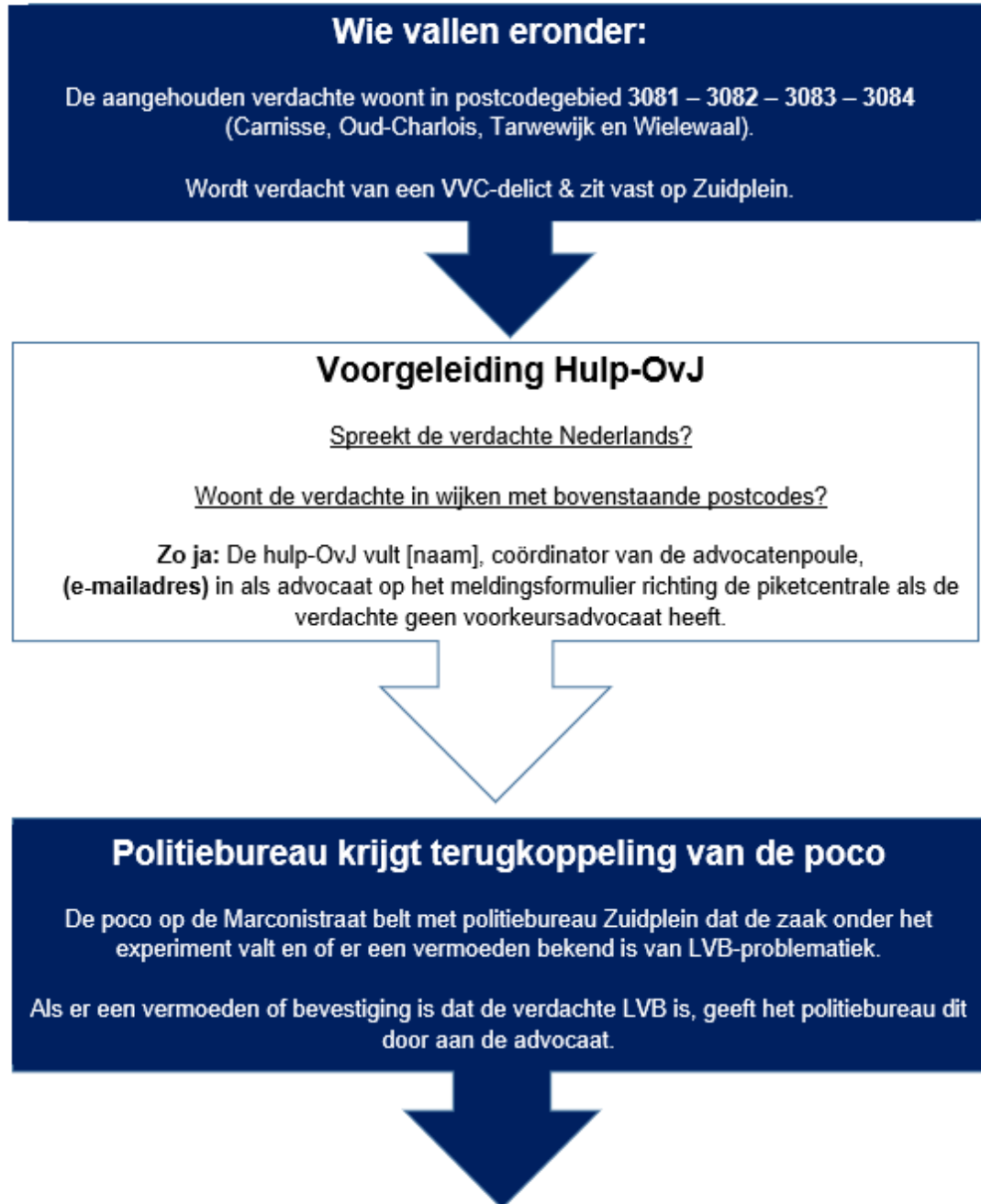
Stap 16: De TOMmi-hoorzitting vindt plaats in de wijk op bureau Zuidplein met aan dit experiment verbonden OvJ's. Op deze zittingen wordt er 40 minuten per zaak ingepland. NB: vanwege COVID-19 maatregelen worden er vooralsnog geen TOMni-zittingen op bureau Zuidplein ingepland.

Stap 17: Als er sprake is van een taakstraf, vindt deze zo snel mogelijk plaats in Rotterdam-Zuid onder toezicht van de RvdK. Bij de bejegening en de soort taakstraf wordt rekening gehouden met eventuele LVB-problematiek.

Voorbeeld toegespitste werkinstructie: politie

LVB*-project Rotterdam Zuid

Proces aangehouden verdachten



* LVB staat voor licht verstandelijke beperking. Het gaat om mensen met een IQ tussen de 50 en 85 en een lager sociaal aanpassingsvermogen.

Geen LVB volgens de poco of geen (poule)advocaat?

Is de verdachte volgens de poco **geen LVB**, dan wordt de zaak behandeld als normale zaak en valt de verdachte **niet langer onder het project**. Geef dit door aan de advocaat. Wil de verdachte **geen advocaat** of heeft hij/zij een **advocaat die niet betrokken** is bij het project. Behandel dan de zaak als normale zaak.

De advocaat overlegt met de verdachte

De advocaat vraagt aan de verdachte of hij akkoord gaat met het uitvoeren van een SCIL* door DOCK of JOZ en het delen van de uitkomsten met de verbalisant.

(JOZ = 17.00-22.00 doordeweeks/zondag & indien DOCK niet bereikbaar is)

* De SCIL is een korte vragenlijst om het vermoeden van LVB vast te stellen.

Contact DOCK (doordeweeks)

18+ zaken: [naam en telefoonnummer]

Jeugdzaken: [naam en telefoonnummer]

Contact JOZ (doordeweeks/avond/zondag)

[naam en telefoonnummer]

DOCK of JOZ komt naar het bureau

Als de verdachte **mee wil werken** komt DOCK of JOZ op **verzoek van de advocaat** naar het bureau en neemt in bijzijn van de advocaat de SCIL af. De advocaat deelt de uitkomst van de SCIL met de politieagent die het verhoor afneemt.

Verhoor door politie

De politie neemt een verhoor af, passend bij het niveau van de verdachte, in aanwezigheid van de advocaat uit de advocatenpoule.

Bij minderjarigen zijn ook ouders/verzorgers aanwezig indien zij dit wensen.

Mail naar de poco

Bureau Zuidplein mailt het poco-formulier naar de poco. Hierin wordt aangegeven dat het een zaak binnen het LVB-project betreft, of de SCIL is afgenomen en wat hiervan de uitkomst is.

Voorbeeld toegespitste werkinstructie: DOCK

